Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ ОБКОМОЙ, БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

1921 оной ... 21-нээ гарана. | № 35 (18358). | 1990 оной февралиин 11, воскресени | Сэн 3 мүн.

КПСС-эй ЦК-гай ПЛЕНУМ ДЭЭРЭ ХЭЛЭhЭН ҮГЭНҮҮД

...публикануудай экологическа байдалые, үндэhөорнь hайжаруулха талаар КПСС-эй ЦК-гай, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй мэдээжэ тогтоол абаhанай hүүлээр арад зон урмашан баярлаа hэн. Гэбэшье тэрэниие бэелүүлхэ үедэ хүн зон энэ документын хүсэндөө оруулагдаха байhанда hэжэглэжэ захалба. Каракалпагай хүн зон угайнгаа ёhо заншалые алдаа, загаhа барилга, суднаар ябалга гээгдэлдэ орсо. Ангай арhа үйлэдбэрилгэ hалаhан байна. Малай бэлшээри, тэжээлэй үндэhэ hуури эрид хороогдошоо. Эдэ бүгэдэ арадай ажахые хүтэлбэрилгын зандаран зонхилолгын гуримhаа шалтагаална.

Туhаламжа үзүүлхэ тухай нютагай хүн зоной гүйлтануудта энэ байгуулалта анхаралаа хандуулаагүй юм. Имагтал хубилган шэнэдхэлгэ дуугай байлгын бэрхэшээл түбэгүүдые элирүүлэн зайсуулха арга олгоо. hүүлэй 20 жэлэй туршада Каракалпагай АССР-тэ үхибүүдэй үхэл хоёр дахин дээшэлээ. Нёдондо жэл түрэhэн мянган үхибүүдэй 51-ниинь наhа бараа. Энэнь орон доторой байдалhаа хоёр шахуу дахин үлүү ехэ юм. Бодото дээрээ Арал далай шадар ажаhуудаг 4 миллион шахуу хүн зоной амидарал тухай асуудал табигдана. Мүнөө бүхы хүн зоной зүрхэ сэдьхэл хүдэлгэжэ байhан орон доторхи экологическа байдалые платформо соо харуулбал, таарамжатай байха hэн.

Национально-территориальна эмхидэлнүүдэй ниитын-политическэ хүгжэлтые элдэб хэмжээнтэй байhые хараада абабал, социально-экономическа зорилгонуудай тоншье хангалтагүйгөөр шиидхэгдэжэ байhыень мэдэрхэ ёhотойбди. Союзна республикануудай болон автономинуудай хараа бодолые платформо соо найруулан тодорхойлхо, тэдэнэй байдалые адли тэгшэ болгохо, тэрэниие бэелүүлхэ онол аргые элишэлхэ шухала гэhэн дурадхал үгэ хэлэгшэ оруулба.

hалбаринууд хоорондын «Нюдэнэй микрохирурги» гэжэ эрдэмэй-техническэ комплексын генеральна директор **С. Н. Федоров** би Пленумдэ байhандаа ехэ баяртай байнаб, энэ хадаа 1985 оной апрельhээ эхитэй гэжэ hананаб гэжэ үгэеэ эхилбэ.

Дурадхагдаhан платформо хоёр ондоо мэдэрэл түрүүлнэ гэжэ тэрэ үргэлжэлүүлбэ: урид баяр түрэhөөр байтараа hүүлдэнь hэжэг түрэхэ шэнги болоно. Энэ юунhээ болоноб гэхэдэ, платформо нэгэдхэгдэжэ болохогүй хоёр юумые: хуушарhан, мүнөө хэрэгээ болиhон ёhо гуримуудые ба шэнэ бодомжые нэгэдхэхэ, «шонынь шье садхалан, хонидойньшье бүрин бүтэн байхые» хангахые хүсэhэн хэбэртэй.

Хүнэй аша туhада шэглүүлэгдэhэн демократическа социализмые тодорхойлходоо, энэ социализмые түбhеэ хүсөөр нэбтэрүүлхэ хүсэл эли тодо харагдана гэжэ үгэ хэлэгшэ тэмдэглэбэ. Парти бүхы юумэ хэнэ, бүхы юумэндэ хабаадалсахые оролдоно. Энэ хубилалтануудта хүн өөрөө бэеэрээ хабаадалсанагүй, манай партиин теоретигүүд болон практигуудай үргэлжэлүүлжэ байhан социальна туршалгануудта миин лэ хабаадалсадаг объект байhан зандаа.

«Сахин хамгаалгын», «нэгэдүүлгын», «туhа хүргэлгын» али хубинь партиин аппарадта, алининь тэрэнэй юрын гэшүүдтэ даалгагданаб гэжэ ойлгохын аргагүй. Ямар онол аргаар парти «сахин хамгаалхаяа», «нэгэдүүлхэеэ», «туhа хүргэхэеэ» hананаб — ойлгохоор бэшэ байна.

Парти зарим ушарта бидэнэй урагшаа дабшаха хэрэгтэ hаад хүргэдэг коммунистнуудые албан хойрог тушаалнуудhаань буулгадаг байха hэн гэhэн hанамжа хэлэбэ. Энэ эргые ажал хэрэгтэ hаад хүргэдэг правительствын байгууламжатай тэмсэхэдээ парти хэрэглэжэ болохо hэн, юундэб гэхэдэ олон арбаад жэлнүүдтэ тэрэ байгууламжатай парти өөрөө нилээн ургаhан байха юм.

Платформо доторхи бүхы уряанууд мүнөө бидэнэй ажаhуудаг урдань Сталинай үедэ бүридүүлэгдэhэн экономическа монополитой тэмсэл тухай хэлэхэтэйгээ хамта нилээд олон жэлдэ хэрэглэгдэhэн Ленинэй шэнэ экономическа политика тушаа нэгэшье үгэ хэлэгдэнэгүй. Бидэ юундэ тэрээндэ тэхэрингүй, хахад-хухад, бүрүүлшэг удхатай юумэ бодомжолжо гаргаха гэжэ оролдоно гээшэбибди. Гүрэнэй зөөриин хубиин зөөритэй тэмсэлhээ Ленин айдаггүй байгаа. Сүлөөтэ дэлгүүр дээрэ хубиин ямаршье зөөриие абаhаар диилэжэ шадаха тухайгаа генеральна директор өөрынгөө дүршэлдэ үндэhэлэн мэдүүлбэ. Өөрынгөө аша туhые мэдэрhэн арадай эдлэжэ байhан хамтын зөөри юугээршье тогтоошогүй үльгэр домогто хүсэн лэ.

Платформо дотор асари олон зорилгонууд табигданхай, тэдэниие бэелүүлхэнь тон хүндэ байха. Тэдээн сооhоо абаhаар мүнөөдэр шиидхэхэ гол зорилгонуудаа тодорхойлхо шухала. Энээниие дурадхахадаа, үгэ хэлэгшэ жэшээ болгон документ сооhоо иимэ мүрнүүдые дурдаба: «продукци бүйлүүлгын ба хадагалалгын материально-техническэ баазые бэхижүүлхэ, полиhоо наймаанда гаратарнь гээгдэлнүүдые бага болгохо гээшэ тон шухала шэглэл мүн болоно». Энэ асуудал имагтал манай партиин шиидхэхэ асуудал гээшэ аал? Хэрбээ орон доторнай олон миллион Сивковууд, олон мянган Вепревэй колхозуудай бии болоо hаань бүхы юумэн бидэнэйшье оролдолгогүйгөөр наймаанда хүрэхэл. Олон тоото министерствэнүүд бэшэ, дэлгүүр хэрэгтэй.

Бидэндэ мүнөө зөөри, газар, дэлгүүр тухай, парти болон общество доторхи демократи тухай асуудалнууд гол шухала болоно. Харин эдэл асуудалнууд тон тодорхойгоор харуулагдаагүй, зүгөөр ороноймнай эрхэтэд имагтал эдэ асуудалнуудаар тодорхойлолгонуудые Пленумhээ хүлеэнэ. 1917 ондо партиин үзэл бодолнуудай тон тодорхой байhые hанаял: газар — таряашадта, засаг — Соведүүдтэ, фабрикануудые — хүдэлмэришэдтэ. Юундэ эдэ уряануудые мүнөө бэелүүлхэгүйб. Тэдэ мүнөөшье шухала байhаар, багахан илгаань анхаралдаа абаха шухала энэ удаа зөөри захиргаанай — партийна-бюрокрадуудай зургаануудhаа абаха болохгдоно.

Хубилган шэнэдхэлгэ бэелүүлхэдээ, захиргаанай бүхы ёhо гуримые hандаргажа, олон партинуудтай, элдэб түхэл янзын экономикотой эрхэтэдэй хуули ёhото общество байгуулха шухала. Бусад партинуудай үгы байhанhаа болоожо, партийна ажабайдалнай зогсошоо: тэмсэхэ, мүрысэхэ юумэн үгы ха юм. Харгыда гансаараа гүйжэ ябаhан спортсмениие hанаад үзыт, хойноhоонь хэншье хүсэжэ ябанагүй. Гүйхэншье уйдхартай, ябагааршье hалиржа болохо, тиихэдээ шэнэ ёhоор гүйжэ ябанаб гэжэ бүгэдые этигүүлхэ байна ха юм. Манайшье партиин доодо шатануудта мүн лэ баhа уйдхартай. Эдэбхитэй хүнүүдтэ тэрэ ажабайдал үнинэй hонигүй болонхой. Партиин гэшүүнэй ажабайдал павловска армиин рекрудэй ажабайдалда адлирхуу.

Мүн лэ Центральна Комитедэй командна бүридэлые хаража үзэхэ шухала. Өөрынгөө наhаар, биологическа болон физиологическа арга шадалаараа тэдэ хубилган шэнэдхэлгэдэ оролсожо, шэнэ үзэл бодолнуудые бэедээ шэнгээжэ, тэдэниие эдэбхитэйгээр бэелүүлхэ шадалтай байха гү? Тэдэ дунда зэргынь 60 наhатай. Врач хүн хадаа 45—50 наhанай hүүлдэ иимэ ажал ябуулха аргагүй болодог гэжэ эли тодоор хэлэхэ байнаб. Энэ наhанай хүнүүдэй миин 1—2 процентынь ухаан бодолдо хубилган шэнэдхэлгэ болоожо магадгүй. Партиин ЦК-е болон тэрэнэй Политбюрое эрид залуу болгохо шухала.

Платформо дотор хубилалтануудай саг болзорые тодорхойлхо хэрэгтэй. Хүнэй наhан ута бэшэ, нам шэнги 60 гараhан хүнүүд Октябриин экономическа болон политическэ үзэл сурталнуудые хараhайбди гэжэ хүсэнэ. Платформо дотор хараалагдаhан бүхы хубилалтануудые бидэ 5, эгээ ехынь 10 жэлэй туршада бэелүүлхэ ёhотойбди. Арсалдажа байха саг манда үгы. Хүдэлхэл хэрэгтэй.

Зүүн Европодо болоожо байhан үйлэ хэрэгүүдтэ hанаа амараар хандажа болохогүй гэжэ КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, КПСС-эй ЦК-гай секретарь **А. Н. Яковлев** хэлэбэ. Болоожо байhан хубилалтанууд хоорондоо илгаатай, дүнгүүдыньшье ондо ондоо, харин ниитэ нэгэ жама ёhотой: hандаралгын гүнзэгы байха бүри хойшолонгуудынь бүришье хүшэр хүндэ байна бшуу. Иигээд ерэхэдээ, хубилалтанууд хожомдожо болохо байна. Харин hанаа зобоомо дохёонууд үзэгдэдэг байгаа: 1953-хишье, 1956-хишье, 1968-хишье, 1990-хишье онуудта. Илангаяа германиин асуудал онсо орёо, энэ асуудал гүнзэгыгөөр бодомжолхо эрилтэ табина, энэ шэглэлээр мүнөө политико-дипломатическа эдэбхитэй хүдэлмэри ябуулагдана.

Эндэ ондоо асуудал — бидэнэй яажа энэ үйлэ хэрэгүүдтэ хандадаг тухай асуудал гаража ерэнэ. Энэ асуудал нэгэнтэ бэшэ Политбюро дээрэ табигдаа, гэбэшье эсэсэй тобшолол хэхэнь үшөө эртэ байна. Тиигэбэшье хэрбээ бидэ өөhэдтөө эрхэ сүлөөгэй болон демократиин ёhо гуримуудые соносхоhон аад, бусадта энээниие хорижо болохо аал? Хэрбээ бидэ бүри 1985 ондо социальна талаар шэлэн абалгын эрхэ сүлөөе соносхоhон аад, тэдэ хизаар нютагуудта иимэ үйлэ хэрэгүүдые зогсоохо зуршалга дурадхалнуудые зохёохоньшье удхагүй бэшэ гү? Бүхы юумэн эли тодо бэшэ, гэбэшье нэгэл юумэн тодорхой байха зэргэтэй: үйлэ хэрэгүүдые хёрхоор адаглажа байха хэрэгтэй, илангаяа манай ороной аюулгүйн талаhаа.

(Үргэлжэлэлынь 2-дохи нюурта).

1990 МАРТЫН 4 Советүүдэй hунгалта

БОДОТО БАЙДАЛАА ЗҮБӨӨР СЭГНЭХЭ

Үдэр бүхэндэ шахуу таби холо гаран градус хүйтэн байhан Хурамхаанай райондо тэрэ уулзалгын урдахана шэмэрүүн хүйтэниинь бага зэргэ буураа, тэндэхи зонойшье сэдьхэлдэ хүнгэн болоhондол үзэгдөө hэн. Дүрбэн зуугаад хүнэй багтаамжатай кинотеатр соо hунгуулиин Прибайкалиин национально - территориальна 90-дэхи округhоо РСФСР-эй арадай депутадта кандидадаар дэбжүүлэгдэhэн эрхимэй эрхим долоон түлөөлэгшэдтэй (бүхыдөө нэгэ мандадта арбан нэгэн кандидат дэбжүүлэгдэнхэй, элдэб шалтагаанаар дүрбэниинь уулзалгада хабаадаагүй) уулзажа, hунгалтын урда тэхи программатайнь танилсаха, элдэб олон асуудалдаа тодо зүб харюунуудые абаха дуратайшуул багтахысаа сугларанхай байба. hунгагшадтай энэ уулзалгые партиин Хурамхаанай райкомой нэгэдэхи секретарь Ю. И. Алексеев нээжэ, оролто үгэ хэлэхэдээ, кандидадуудтаа район соохи байдал, мүн саашанхи хүгжэлтын хараа зорилгонууд тухай дэлгэрэнгыгээр хөөрэжэ үгөө.

Удаань уулзалгын эхин нээhэн сэрэгэй алба хаагша, Хойто-Байгалай районой Северобайкальск хотоhоо ерэhэн кандидат Сергей Дмитриевич Печников сугларагшадай урда гаража, үгэ хэлээ.

— Аяар арбан районой харьяата нютагуудhаа бүридэhэн hунгуулиин Прибайкалиин национально-территориальна 90-дэхи округто арбан нэгэн кандидадай дэбжүүлэгдээд байхань баярламааршье, гомдохоор, голхорхооршье байна. Олон ондоо ажалтай, мэргэжэлтэй, тушаалтай хүнүүдэй ори ганса мандадай түлөө бүхы арга шадабарияа гарган тэмсэжэ байхадамнай, республикын зарим тушаалта нюурнууд ори гансаарханаа бүридхэлдэ абтаад, тэмсэлэй хүндэ охиие мэдэрэншьегүйгөөр зорилгодоо хүрэнэ. Жэшээлбэл, нёдондо СССР-эй арадай депутадта кандидадаар гансаараа бүридхэлдэ абтаhан партиин Буряадай обкомой нэгэдэхи секретарь А. М. Беляков мүнөө жэлэй hунгалтада дахяад лэ Буряадай АССР-эй арадай депутадта кандидадаар hунгуулиин Хонхолын 137-дохи округhоо баhал гансаараа бүридхэлдэ абтаба гэжэ «Правда Бурятии» газетэдэ уншахадаа, абаhаар hуухашье газараа олоогүйб. Үнэн зүбэй түлөө үдэр бүхэндэ шахуу шанга хөөрэлдөөнэй, арсалдаанай болоожо байхада, иимэ хоёр ондоо байдалда тодорхой сэгнэлтэ үгэхөөр саг тулаа,— гэжэ Сергей Дмитриевич хэлээ.

Байгалые бузарлажа захалhан Северобайкальск хотые эрьеhээ холодуулан зөөжэ бариха тухай асуудалай гарахада, депутадта кандидат нүхэр Печников энэ хотые саашадаа үргэдхэнгүй, 10—15 мянганhаа олон бэшэ зонтой түмэр замай станци мэтэ болгохо дурадхалтай байhанаа мэдүүлээ. Сэрэг тухай, сэрэгэй гаргашануудые хороохо тухай асуудалда харюусахадаа, дотоодын сэрэгүүдые хулhэнэй гуримаар бүридхэн байгуулха тухай хэлээ.

Кабанскын районой «Большереченский» совхозой директор Леонид Карлович Литвин ажахы тухайгаа тодорхойгоор хөөрэхэ зууравa иигэжэ хэлэбэ:

— Манай совхоз хүршэ хоёр ажахын томохон отделениинүүдhээ хамтаржа бүридүүлэгдэhэн юм. Эхин дээрээ байдалнай түлюур байhан ааб даа. Мүнөө хүл дээрээ гарааб ди. Анхандаа гектарай 12 центнер таряа абадаг hаа, мүнөө 24 центнер суглуулагдана. Тиихэдэ үнеэн бүриhөө жэл соо 1300 гаран килограмм hү hаадаг hаа, нёдондо 3500 килограммда хүргөөбди. Газар тухай хуулиин баталагдахада, хүдөө ажахыда хубилалта болохо гээд хүлеэгшэб. Мүн арендэ тухай хуули баhал хүлеэнхэйбди. Хүдөө ажахын продукци худалдажа абаха үнэ сэн тодорхойлогдохо аад, унжагайрна. Депутадай мандат абаhан хүндэ шиидхэхэ асуудал олон даа гээд, тэрэ үгэеэ түгэсхэжэ, олон асуудалнуудта харюусаа.

Северобайкальск хотын врач Александр Степанович Малофеев, Кабанскын райондохи Сэлэнгын ЦКК-гай ТЭЦ-эй ахамад инженерэй орлогшо Алексей Алексеевич Поляков, Прибайкалиин районой Татауровай заhабарилгын заводой директор Владимир Фёдорович Гаськов, Хурамхаанай леспромхозой партийна организациин секретарь В. П. Парамонов гэгшэд сугларhан hунгагшадайнгаа урда гаража үгэ хэлэхэдээ, гол түлэб ажалайнгаа, ажабайдалайнгаа намтар тухай дэлгэрэнгыгээр хөөрөө.

Эндэ hүүлшэг тээ гэхэ гү, али зургаадахи кандидадынь болоожо үгэ хэлэhэн СССР-эй Гадаадын хэрэгүүдэй министерствын дипломатическа харюусалгата хүдэлмэрилэгшэ Владимир Бизьявич Саганов уридшалан үгэ абагшадайнгаа энэ дутагдалые усадхажа шадаа. Нэн түрүүлэн, гүрэн түрын хэмжээтэйгээр юумэ шэнжэлжэ, зэргэсүүлжэ шадаха бэлиг шадабаритай кандидадай үгэ хэлэхые зал соо сугларагшад тон анхаралтайгаар шагнажа, hонирхоhон байна.

— Буряад оронhоо гаража ошоhоор гурбан жэл болобоб. Уржадэр Корейн Арадай Республикаhаа ерээ hэм. Намтай тэмсэлдэ оролсоhон эдэ нүхэдни мүнөө дүрбэдэхи уулзалгаяа үнгэргэжэ байна. Харин намда түрүүшын уулзалга болоно. Намайе 1958 онhоо мэдэхэ аабзат даа. Өөр тухайгаа үлүү юумэ хэлэhэнэй хэрэггүй гэжэ hананаб. Хубилган шэнэдхэлгын мүнөө үедэ шиидхэбэриеэ хүлеэhэн олон асуудалнуудта орёолдоод байнабди. Илангаяа демократиин, олондо нюуса нөөлтэгүй мэдээсэхэ үедэ, СССР-эй Арадай депутадуудай хоёр съездын hүүлээр бүришье гайхалтай хубилалтанууд болобо. Нэн түрүүн хубилган шэнэдхэлгымнай дабшаса аалидаа гэжэ ойлгонобди. Юундэ, ямар ушарhаа аалидаа гээшэб? Минии hанахада, мүнөө үедэ манай Эхэ орон шэнги ехэ гүрэн түрые гансал засагай дээдын зургаан хүтэлбэрилжэ бирахагүй байhанаа харуулба. Тиимэhээ ямаршье гүрэн түрые Верховно Соведэй бүридхэлтэйгөөр хүтэлбэрилхэ болоно. Энэмнай илангаяа РСФСР-тэ тон хүндэ хүшэр байха. Нэн түрүүлэн Россин парламент, Россин Коммунис парти, тэрэнэй ЦК байгуулха ёhотойбди. Хэрбээ Россин парламентда политическэ шэг шарай олгожо, бусадhаа тусгаар амяарлаагүй hаа, арадууд хоорондын зүри шэлдөөн замхахагүй. Илангаяа Прибалтикын республикануудай, Арменийн, Азербайджанай болон Закавказиин арадуудай Россиhаа амяарлагдан таhархамнай гэлдэжэ байхада, РСФСР хадаа бэеэ дааhан амяараа гүрэн болохо ёhотой. Партиин ЦК-гай Генеральна секретарь, СССР-эй Верховно Соведэй Түрүүлэгшэ, КПСС-эй ЦК-гай Россин бюрогой түрүүлэгшэ М. С. Горбачевые Литвагай зоной ямараар угтаhыень мэдэнэт. Хэрбээ энэ республикада нүхэр М. С. Горбачев урдынгаа хоёр үндэр тушаалтайгаар албанай хэрэгээр ошоhон байгаа hаа, ондоохоноор угтагдаха бэлэй. Партиин ЦК-гай Россин бюрогой түрүүлэгшын тушаалтайгаар М. С. Горбачевой Литва ошоходонь тэндэхи улад зон дахяад бидэ Россин заабаряар ябахагүйбди, эрхэ сүлөө манда олгогты гэнэ ха юм. Мүнөө Росси гээшэ тон орёо байдалтай республика мүн. Сагай хүгжэлтөөр эрьежэ байhан Россин шэнэ парламент нэн түрүүлэн гол тулгаяа бүхэлхэ болоно. Хэрбээ hула парламенттай байгаа hаа, бусад республикануудайнгаа хашалта доро тэсэнгүй hандаржа магад. Хараат үзыт даа. Калининградска областьhоо Курилын олтирогууд хүрэтэр нэмжыhэн газар дайдада хэды олон арад, үндэhэ яhатад автономито республика, область, округууд ажаhуунa, ажаллана гээшэб! Намда депутадай мандат найдажа барюулаа hаатнай, түрүүшын үдэрhөө гүрэн түрын шухала асуудалда анхаржа, Россин Коммунис парти болон ЦК байгуулаад, мүнөө байhан КПСС-эй ЦК-да тусгаар Президиум бүридхэжэ, тэндэ бүхы союзна республикануудай партиин ЦК-гай нэгэдэхи секретарьнарые оруулха талаар ехэ хүдэлмэри ябуулхаб.

Регинальна ажахын тоосоон гээшэ hайн. Зүгөөр эндэ бодомжотойгоор хандаха хэрэгтэй. Урда жэлнүүдтэ hайн арга гуримуудые саашань hайнаар бодомжолхо эмхидхэнгүй хосорсоон hалгаажархидаг байгаабди. Мүнөө энэ дутагдал дабтагдаха ёhогүй. Нэн түрүүлэн ажахын тоосоон дээрэhээнь бэшэ дороhоонь hайн үндэhэ hууритайгаар эмхидхэжэ байгуулха хэрэгтэй,—гэжэ нүхэр Саганов дэлгэрэнгыгээр хэлэhэн байна.

РСФСР-эй арадай депутадта кандидадаар дэбжүүлэгдэгшэдэй үгэ хэлэhэнэй удаа нютаг бүхэнhөө түлөөлжэ ерэhэн hунгагшад үгэ хэлэжэ олон тоото захяануудаа дамжуулhан байна. Мүн эндэ hунгуулиин Прибайкалиин национально-территориальна 90-дэхи округоор hунгуулиин комиссиин гэшүүн Г. Р. Мандаргашеев үгэ хэлэхэдээ, hунгалтын урда тээхи шанга тэмсэлдэ ороhон бүхы кандидадуудта амжалта, элүүр энхые хүсэhэн байна.

Вл. ЖИГЖИТОВ,
манай тусхай корр.

ажалай түрүүшүүл хөөрэнэ

...ОР ХЭЛЭБЭЛ, ...АМБЛЬ МЭТЭ

...хүдэлэе гээд дурадхаабди. Иигэжэ элшэ хүсэнэй үгтэхэеэ болиhон сагта продукцияа үрэмдэхэ, тайраха, инструментнүүдые заhабарилха ажал бурьялжа, зайн галтай саг дүүрэн хүсэндөө, аша үрэтэйгөөр хэрэглэгдэнэ гээшэ. Байдалай байн-байн hайжархада, авариин усадхагдахада, үнөөхил хуушан гуримдаа эрьенэ бэзэбди.

Ажалаймнай эрхэ байдал тиимэ hайн гэхын аргагүй. Хуушарhан түхеэрэлгэнүүд, тооhон, тортог, муухайшаг. Заводоймнай хүтэлбэрилэгшэд иишээ орохоёо зүрхэсэдэг хаш, балай харагдадаггүй. Ажалай hуури үргэдхэхэ, сэбэр болгохо тухай үнөөхил шэхэнэй шиир болошоhон гүйлтанууд зэдэлхэ гээд hанана бэшэ аал даа.

Цехэй начальник Д. Р. Ринчинов эдэ шухала асуудалнуудые гансаараа шиидхэжэ шадахагүй гээд hайн ойлгонобди.

Амаралтын үдэрнүүдтэ Дээдэ-Онгостойдо оршодог аяншалгын баазада бригадаараа амарха, бэеэ hориходо, хамтадаа дуунуудые хангюурдахада, гоё даа. Найман часай туршада хамта хүдэлөөд лэ, hүүлдэнь гэр гэртээ таража, бэе бэеэ мэдэхэеэ болишодог хүнүүдые би ойлгогшогүйб. Манай хүбүүд спортдо угаа дуратай. Иигэжэ 1988—1989 онуудта Улаан-Үдэдэ үнгэргэгдэhэн хүдэлмэришэдэй 1-дэхи спартакиадада бригадамнай түрүү hуури эзэлээ hэн.

Ажаhуугшад намайе 91-дэхи hунгуулиин округhоо арадай депутадуудай Октябрьска райсоведэй арадай депутадта кандидадаар дэбжүүлээ юм. Хүндэтэй дээрэ энээниень тоггоожо абаад, депутадай мандат абаа гээшэ hаа, гэр бүлын ажаhуудал, байдал hайжаруулгада үхи хүүгэдээ хүмүүжүүлхэ сүлөө саг түрэлхидтэнь ехээр үгэлгэдэ яулоолхэ зорилготойб гэжэ мэдүүлнэб.

Хүдэлмэри тухайгаа дахин эрьен хэлэхэ болоо hаа, саашадаашье түсэбөө үлүүлэн дүүргэжэ, хэрэгтэй приборнуудые, арадай үргэн хэрэглэмжын эд бараа олоор гаргахые оролдохобди гээд найдуулха байнаб.

Г. ИЛЬИН,
«Теплоприбор» заводой шудхалгын цехэй бригадир.

Республикымнай ажалай үдэр

ЭРХИМҮҮДЭЙ ТООДО

Ленинэй ордено локомотив-вагон заhабарилгын заводой бригада, участогуудай коллективүүд, хүдэлмэришэд 1989 оной түсэбтэ даабаринуудые сүм дүүргэхын түлөө дэлгэрhэн бүхэсоюзна социалис мүрысөөндэ хабаадалсаhан байна. СССР-эй Зам харилсаанай министерствын коллеги, түмэр замай транспортын, транспортна барилгын хүдэлмэришэдэй профсоюзай ЦК-гай президиум мүрысөөнэй дүнгүүдые согсолжо, эрхимлэгшэдые элирүүлбэ.

Бригадануудай дундаhаа түрүүлжэ гарагшад гээд кузнечнэ цехэй Л. Г. Куприяновагай хүтэлбэрилдэг коллектив нэрлэгдээ. Түрүү энэ бригада ганса цех соогоо бэшэ, мүн завод дотор дэлгэрhэн ажалай урилдаанда нэгэнтэ бэшэ түрүүлжэ гараhан алдартай. Булад шудхалгын цехэй В. К. Княгинагай ударидадаг коллектив участогуудай дундаhаа шалгаржа гараа. Шэрэм шудхалгын цехэй мастер Н. В. Протасов, дизельнэ цехэй бригадир Ю. В. Кошурников, вагон заhабарилгын цехэй слесарь П. И. Куприянов гэгшэд хубиин мүрысөөндэ түрүүлжэ гарагшадай тоодо оролсоо.

Т. СОБИНКОВА.

ТҮРҮҮШЫН ГЭР

Улаан-Үдын 2-дохи ТЭЦ-эй барилгашад энергетигүүдэй hууринда бодхоогдоhон түрүүшын гэртэ нүүжэ оробо. Энээнэй урда 120 квартиратай гэр ашаглалгада тушаагдаhан hаа, тэндэнь гол түлэб ажалаараа ондоо тээhээ ерэhэн хүнүүд байрладаг юм. Энэ удаа 60 квартиратай гэртэ одоол түбхинэн ороhондоо барилгашад баяртай.

Ажаhуугшадта аятай байхынь тула магазин хажуудань баригдаа. Мүнөө ажаhуудалай хэрэглэмжэ хангадаг комбинат бодхоогдоно. hаянай Нерюнгри хотоhоо түмэр-бетон хэрэгсэлнүүд талалгаряагүй асарагдажа, ажал урагшатай.

«Востокгидромонтаж» трестын Улаан-Үдын хабсаралгын управлениин бригада удаадахи гэрэй, хамтын байрын барилга үргэлжэлүүлhээр.

2-дохи ТЭЦ-эй 1-дэхи СМУ-гай хүдэлмэришэн А. А. Аношиной, лабораториие даагша А. Н. Басюгай, ажал дээрэ аюулгүй байдал хангадаг инженер Л. Т. Муруевагай айл бүлэнүүд, бусадшье олон зон шэнэ гэртэ нүүжэ ороhондоо урматайнууд.

Н. БАЛДУЕВА,
«Энергостроитель» газетын корреспондент.

САГ СООНЬ ЗАhАБАРИЛНА

Үйлэдбэриин - техническэ «Закаменскагропромэнерго» нэгэдэлэй коллектив үнгэрhэн жэлые hайн дүнгүүдтэйгээр түгэсхэбэ. Жэлэй туршада 171 мянган түхэригэй хүдэлмэри хэхэ hаа, 200 мянган түхэригэйхиие хээ. Тэрэ тоодо зайн галай түхеэрэлгэнүүдые техническэ талаhаань хангаха түсэб мүн лэ үлүүлэн дүүргэгдээ.

Эрхим hайнаар хүдэлhэн бригадануудые нэрлэмээр. Михайловкын совхоздо электромонтёрнууд Э. В. Банзаракцаев, П. Н. Мардоленов, В. Ц. Базаров гэгшэд, Хамниин совхоздо А. Б. Гомбожапов, С. Д. Дугарова, Ц.-Д. Ц. Цыреторов гэгшэд ажалдаа харюусалгатайгаар, нарин нягтаар хандадаг юм. Жэлэй туршада эдэ бригаданууд тус тустаа 32,4 мянган ба 28,7 мянган түхэригэй хүдэлмэри хээ. Бусад зарим ажахынуудай бригаданууд урагшатайгаар хүдэлөө.

Энэ албанай ажалhаа үйлэдбэриин олон коллективүүдэй үрэ дүнгүүд сэхэ дулдыдадаг гээшэ. Хэрбээ зайн галай түхеэрэлгэнүүдэй саг соогоо заhабарилагдаагүй hаа гү, али заhабарилгын хүдэлмэриин унжагайруулагдаа hаа, ямар хохидолто хойшолонтойнь ойлгосотой. Эгээл энэ ушар байдалые районой электромонтёрнууд бүрин гүйсэд ойлгоно гээд мэдэрмээр.

Н. ДОРЖИЕВА.

БҮХЭСОЮЗНА КОНКУРС ҮРГЭЛЖЭЛhӨӨР

Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнда совет арадай туйлаhан Илалтын 45 жэлэй ойдо бэлдэлгэтэй дашарамдуулан, республикануудай, хизаарнуудай, областьнуудай, районуудай, нэгэдэлнүүдэй, городуудай, округуудай, бүлэгүүдэй болон флодуудай газетэнүүдтэ, журналнуудта, телевидени болон радиогой дамжуулгануудта сэрэгэй-патриотическа темые эрхим hайнаар харуулhанай түлөө Бүхэсоюзна конкурс үргэлжэлhөөр.

Газетэнүүд болон журналнуудта, телевидени ба радиогой дамжуулгануудта сэрэгэй-патриотическа темэ эрхим hайнаар харуулhанай түлөө 15 шан тогтоогдобо:

нэгэдэхи 3 шан тус тустаа 500 түхэригэй;

хоёрдохи 5 шан тус тустаа 400 түхэригэй;

гурбадахи 7 шан тус тустаа 250 түхэригэй.

Шангуудта хүртэhэн редакцинууд СССР-эй Журналистнуудай холбооной правлениин, Совет Арми болон Далайн-Сэрэгэй Флодой Главна политическэ управлениин, СССР-эй ДОСААФ-ай Центральна Комитедэй — Бүхэсоюзна конкурс эмхидхэгшэдэй грамотануудаар мүн лэ шагнагдаха.

1989 оной январиин 1-hээ 1990 оной мартын 30 болотор хэблэлдэ толилогдоhон гү, али телевидени ба радиогоор дамжуулагдаhан, республикануудай, хизаарнуудай, областьнуудай журналистнуудай эмхинүүдээр дурадхагдаhан материалнуудые Бүхэсоюзна жюри конкурсдо абаха байна. Толилогдоhон материалнууд альбом болгогдон шэмэглэгдэхэ ёhотой. Республиканска холбооной правлениин, хизаарай ба областиин журналистнуудай эмхиин шиидхэбэринүүд, сэрэгэй-патриотическа темэ харуулха талаар редакциин хэжэ байдаг хүдэлмэри тухай тобшо тайлбари тэдээндэ хабсаргагдаха зэргэтэй.

Материалнууд конкурсын Бүхэсоюзна жюрин үзэмжэдэ байгша оной мартын 30 болотор иимэ адресаар абтаха байна: 123826, ГСП, Москва, Д-317, Хорошевское шоссе, 38, редакция газеты «Красная звезда», «На конкурс».

КПСС-эй ЦК-гай ПЛЕНУМ ДЭЭРЭ ХЭЛЭҺЭН ҮГЭНҮ[...]

(Үргэлжэлэл. Эхиниинь 1-дэхи нюурта).

Үгэ хэлэгшэ платформын проектые һайшаагаад, тохёолдоһон политическэ оршон байдалай шухала болоод байһые тэмдэглээ. Документ дотор тэрэ гол шухала зүйлнүүдые тэмдэглэхэдээ, социалис хамтын байдалай ёһо гуримууд ба нормонуудые ойлгохо хэрэгтэ нилээд урагшаа дэбшаабди, хүнэй эрхэ сүлөө тухай, зохёохы ажалай, үгэ хэлэхэ эрхэ сүлөө тухай, зөөри болон эд бараанай-мүнгэнэй талаар харилсаанууд тухай, дэлгүүр тухай, хүдөөдэхи үйлэдбэриин шэнэ харилсаанууд тухай болон хүдөө нютагые социальна талаарнь һэргээн хүгжөөхэ тухай асуудалнууд шэнээр табигдажа, партиин һаяын жэлнүүдтэ шиидхэхэ гол зорилгонууд боложо тодорхойлогдоо, мүн баһа ажалаар олдоһон зөөри, политическэ олон янзын һанамжа хэлэхэ, арга, обществодо партиин бэелүүлдэг үүргые шэнээр ойлгохо тухай, засагай бүхы байгууламжануудые хубилгаха тухай, өөһэдөө өөһэдыгөө хүтэлбэрилгын гол асуудалнууд тухай проект дотор хэлэгдээ.

Платформо дотор хэлэгдэһэн олон зүйлнүүд үшөө үсэгэлдэр социализмын харгы замда шүрэб зорюута һуладхаһан хэрэг мэтээр сэгнэгдэдэг байгаа, харин мүнөө бодото байдалда нэбтэрэн орожо байна. Энэ хадаа ажалдаа шанарай талаар хубилалтануудые оруулха, тон лэ һайнаар мэдэжэ байха зорилтэ табина, юундэб гэхэдэ, мэдэсэ хүниие дэмы шиидхэбэриһээ, харин мэдэхэгүй ушар харюусалгаһаа сүлөөлдэг ха юм.

Платформын проектые нэгэн доро баруун ба зүүн гараараа хээ гэжэ шүүмжэлһэн хүнүүдтэй үгэ буляалдан һагад энээнһээ документ муудаа бэшэ, олзотоо гэжэ тэмдэглэбэ. Энээн соо партиин политическэ хүсэн түгэс түб байгуулжа боломоор политическэ тэнсүүри бэдэрхэ һэдэлгэ хэгдээ, КПСС доторхи бүхы хүсэнүүдэй ба общество доторхи хубилган шэнэдхэлгын бүхы хүсэнүүд ба хүдэлөөкүүдтэй хоорондоо харилсаха арга боломжонууд оруулагдаа. Хубилган шэнэдхэлгэдэ хүшэр хүндэ байдал тохёолдонхой, өөрөөшье тэрэ олон зүрилдөөнүүдтэй. Экономикодо, политикада, арадай ба партиин ажабайдалай бүхы түхэл маягта үндэһэн шухала хубилалтануудые соносхожо, бэелүүлжэ эхилээд, өөрөө барууншье, зүүншье талаһаа шүүмжэлэлдэ ороо ха юм. Баруун үзэлэй тала баригшадта энэ хадаа хэтэрмэ шанга революционно шанартайгаар, зүгөөр зүүн үзэлэй тала баригшадта — тэсэшэгүй хуушан, аали нобшоор һанагдаха юм.

Хубилган шэнэдхэлгэ тохёолдоһон байдалые ходоро гараха теоретическэ бодомжонуудые зохёоһон аад, хуушарһан хубилгашагүй сэдьхэл бодолтой, хубилган шэнэдхэлгын урда үеын үзэл сурталай талаар бата бэхи үндэһэн бодомжотой сэхэ тудалдаһан байна. Тэрэ урдань тогтонижоһон бүхы юумэндэ халирхай хандадаг заншалые дабахые уряалхадаа, хүн зоной хэрэгы шанга, харюутай тудалдана. Тэрэ шэнэ жаяг заршамай нэрэ хүндын, сэрюун сэбэр сэдьхэлэй хэрэгтэй болоһые соносхоно, харюудань жаяг заршам эбдэхэ, юумэндэ зохёохы бэдэрэлгэгүй, һанаа амар хандаха, уур сухалаар орьёлхо, хара аминайнгаа тала хараха ушарнууд гаража эрэнэ.

Эдэ бүгэдэ платформо дотор оруулагданхай. Иимэ платформотойгоор XXVIII съездэдэ гарахын түлөө дуугаа үгэхэдөө, энэмнай эгээ ехэнь бэшэ, эгээ багань, тэрээнһээ доошоо орожо болохогүй гэжэ ухаандаа бодожо ябаха болонобди. Тэрээнгүй һаа, бүхы юумэн муудажа болохо.

Орон доторхи дээдэ засагые бэхижүүлхэ тухай дурадхалые политическэ системэдэ президентые оруулалсаха гэһэн һанамжые үгэ хэлэгшэ дэмжэжэ байһанаа мэдүүлбэ. Тиимэ алхам хэхэ шалтагаан олон гэжэ тэрэ тайлбарилба. Энэ миниин ганса орон дотор хуулита ёһо гурим, гүрэнэй болон ниитын журам шангадхахын түлөө бэшэ юм, энэньшье мүн баһа шухала удхатай ааб даа. Дэлхэйн бүхы дүй дүршэл харуулна: һандаралгын түйлдэ хүргэхэ дотоодын ба гадаадын политикын тон хурса, хойшолуулагдашагүй асуудалнууд хододоо бии байдаг. Эдэбхи үүсхэлшье гаргажа, түргэн, үргэн дэлисэтэй шиидхэбэри абаха ушарнуудшье гарадаг. Ушар тиимэһээ түргэн саг соо политическэ хүтэлбэри бэелүүлхэ шухала байдаг, энэнь өөрынгөө үүргээр, зорилгонуудаар, түхэл маягуудаараа арадай депутадуудай, Верховно Соведэй, СССР-эй правительствын хэдэг ажалһаа ондоо байдаг. Дээдэ засаг иигэжэ эмхидхэхэ гээшэ мүнөөдэр бэшэ, ерэхэ сагта хэрэгтэй, энэ жэгдэ номгон ажабайдал, һандаралгагүйгөөр политическэ байдал эмхидхэхэдэ шухала хэрэгтэй.

Общество болон парти дотор боложо байгаа үйлэ хэрэгүүд тушаа КПСС-эй ЦК-гай секретарь өөрынгөө һанал бодол хэлээ. Бодото байдалые зүбөөр сэгнэлтэ, бүхы юумэндэ үнэн сэхэ хандаса бидэндэ амилха агаар мэтэ шухала хэрэгтэй. Харин би мүнөө ушаржа байһан мэгдэһэн, түдэгэсэһэн ушарые зүбтэй гэжэ һананагүйб. Иимэ ушар — ямаршье гурим журамгүйгөөр юумэеэ хаян гүйхэ, диилдэхэ хэрэгтэ эхи табидаг ха юм. Теэд амгалан байдалай оршондо энээниие элирүүлхэнь фронт дээрэхиһээ хүшэр орёо гээшэ ха.

Бэеэ эхээр айлгаад, юумэ хэжэ шадахаяа болишоод байна аа гүбди гэжэ һанахаар байдаг. Политическэ һохор байдал мүн лэ аюултай юм ааб даа. Тиин гэһэй эли тодо бэшэ ерээдүйгөөр хүниие айлгаха гээшэ мүн лэ баһа аюултай.

Асари ехэ һандаралгын урда хүшэр хүндэ байдал тохёолдодог, харин манайда тохёолдоһон байдал тэрээнһээ илгаатай. Тэрэ шэнэ юумын түрэлгын тэмсэлтэй адлирхуу. Тэрэ тэмсэлэй хүшэр хүндэ, зоболонтойшье, үбшэнтэйшье байһаниинь арсалтагүй. Тохёолдоһон байдалай хэды хүндэшье, һаа, экономикодо, үндэһэ яһатанай хоорондохи харилсаануудта болон бусадшье бэрхэшээлнүүдэй ушараашье һаань, общество парти хоёр асари ехэ һандаралгын түйлдэ хүрөөд байна гэһэн һанамжые зүб гэжэ һананагүйб. Харин бидэнэй хожомдоо һаа, хахад хухад шиидхэбэри абажа, мэдэжэ ядажа байгаа һаамнай, тиимэ асари ехэ һандаралга боложошье магадгүй.

Энэ орёо байдалда бидэндэ нүхэд ёһоной харилсаанууд, бэе бэеэ ойлголсолго, бэе бэеэ хүндэлэлгэ онсо шухала хэрэгтэй. Харин асуудалнуудые бүхы талаһаань зүбшэн хэлсэхэтэй хамта хашхарха, һэжэглэхэ ушарнууд үзэгдэнэ.

Энээнтэй дашарамдуулан, нүхэр Бровиковой хэлэһэн үгын удхатай, үгынь аялга найруулгатай эбсэхэгүй байһанаа мэдүүлхэ хүсэлэнтэйб. Би танине, Владимир Игнатьевич, үниндэ мэдэдэгби, уласхоорондын хэрэгүүдые һайнаар мэдэдэг байнат, тиигэбэшье ябууд дундаа, таамагаар, тээ ехэдүүлэн, сэдьхэлээ дэбэргээн, баримтагүйгөөр хэлэхэдээ, Центральна Комитедэй болон тэрэнэй Политбюрогой уласхоорондын оршондо хэһэн бүхы юумые зуража хаябат. Мүнөө боложо байһан хубилалтануудай хэды хүшэр хүндые та Польшын жэшээһээ мэдэнэт. Теэдшье гадаадын хэрэгүүдтэ хубилган шэнэдхэлгын дүнгүүд тухай ганса магтаалай, баярай үгэнүүдые хэлэхэнь зүйтэйшье бэшэ юм ааб даа. Харин бүхы хүн түрэлтэнэй амгалан ерээдүй тээшэ хэһэн асари ехэ алхам бүхы дэлхэй дээрэ мэдэрэгдэһэн баримта гээшэ. Тиигэжэ байхада, эдэ хубилалтануудые хэн нэгэн өөрын хара бодолтойгоор хэнэ гэжэ хэлэхэнь буруу, дуулахадашье голхорхоор байна. Хэрбээ мүнөө бидэ партиие хэмнай бодото социализмын үнэн сэхэ тала баригша гээшэб, хэн энэ социализмые унагаахые хүсэнэб гэжэ хубааха болоо һаа, эсэсэйн дүнгүүд мэдээжэ болохо. Хэн нэгэниие һэжэглэхэ, «дайсадые» бэдэрдэг ёһо хэзээдэшье һайн үрэ дүн үгөөгүй юм.

Мүнөө үе сагай онсо өөрсэ шэнжэнь гэхэдэ, хубилган шэнэдхэлгэ, тэрэнэй ухаан бодолой болон политическэ дүнгүүд ошон ошожо үнгэрһэн юумын һалан һандаралгые түргэдхөө гэжэ үгэ хэлэгшэ тэмдэглээ. Харин манай унжагайралга, үни удаан түхеэрэлгэ, алдуу эндүүнүүд шархайлдаһан хүсэнүүдэй хүсэл эрмэлзэлтэй сүг хамта шэнэ байгуулгада һаад татана. Энэ таһалдалые түргэн саг соо дабаха зэргэтэйбди. Гурим журам эмхидхэхэ, хуули ёһодо түшэглэхэтэйгөө хамта шэнэ революционно зүйлнүүдые ажабайдалдаа нэбтэрүүлхэ болонобди.

XXVIII съезд һандараһан һалалгын, бэшэ, зүгөөр хубилган шэнэдхэлгын үндэһэн дээрэ зэргэнүүдээ бэхижүүлгын, урагшаа эрид дабшалтын съезд, революционно ёһо гуримаар үниин суглараһан, бута һүрэхөөр аюултай болоһон зүрилдөөнүүдые дабалгын съезд болохо зэргэтэй. Платформын проект һалан таралгые бэшэ, харин демократическа үндэһэ һуури дээрэ демократическа эблэрэл тогтоохо арга боломжонуудые нээжэ үгэнэ. Энэ арга боломжонуудые алдахагүй гээшэ мүнөө үе сагта гол шухала политическэ асуудал болоод байна.

Саашадаа хайшан гэжэ ажаһууха ба хүдэлхэб, ямар шэглэлээр дабшахаб, партиин платформо ямар байхаб гэһэн асуудалнуудта тус Пленум дээрэ тодорхой харюунууд үгтэхэ бээз гэжэ областиин коммунистнууд, ажалшад хүлеэнэ гээд КПСС-эй ЦК-гай гэшүүн, партиин Калининскэ обкомой нэгэдэхи секретарь **Н. Ф. Татарчук** хэлэбэ. Орон доторхи үйлэ хэрэгүүд зүгдөө болоно гэһэн этигэмжэ олохон хүнүүдтэ бүрилдэнхэй, засаг хүшэр хүндэ байдалда ороо гэжэ нэтэрүүгээр хэлэгдэнэ. Орон дотор бүхы юумэн гуримаа алдаа, журам муудаа, эдилгэ абаха ябадал үзэгдэнэ, байгаалиин үнэтэй сэнтэй баялигуудые дураараа худалдадаг мафи бии.

Политическэ хүдэлмэри ябуулха гээшэ бүри хүшэр хүндэ болонхой. Манай парти арадай нюдэн дээрэ нэрэ хүндэеэ бууряна. Хубилган шэнэдхэлгын эхиндэ найдуулагдаһан олон юумэн табан жэл соо дүүргэгдээгүй.

Партиин нэрэ хүндын бууража байһаниинь үгэ хэлэгшын һанаае илангаяа зобооно. Жиирэй коммунистнуудай, партийна хүдэлмэрилэгшэдэй һанамжануудые баримта болгон, партийна ба совет зургаануудай уялганууд мүнөө болотор хубаарилагдаагүй гэжэ тэрэ тоолоно. Энээнһээ уламжалан, худалдаа наймаанда, медицинын талаар хангалгада, транспортын хүдэлмэридэ, угайдхадаа, вагонуудай ашаае буулгалгада үзэгдэдэг бүхы дутуу дундануудай түлөө партийна комитедүүд зэмэлэгдэнэ. Харин эдэ асуудалнуудые совет зургаанууд шиидхэхэ зэргэтэй ааб даа. Бүхэсоюзна партийна XIX конференци эдэ уялгануудые хубаарилха тодорхой замуудые хараалһан байгаа. Теэд хоёр жэлэй үнгэрөөд байхада юуншье хэгдээгүй. Партийна зургаануудта һалбариин таһагууд усадхагдаа гээшэ ааб даа. Нютагай Соведүүд тухай, өөһэдыгөө өөһэдөө хүтэлбэрилхэ тухай хуулинуудай мүнөө болотор баталагдан абтаагүй, нютагай Соведүүдэй гүйсэдхэхэ зургаануудай байгуулгын хараалагдаагүй байһаниинь халагламаар. Харин хоёр һара болоод Совет засагаи зургаануудые бүрилдүүлхэ хэрэгтэй болохо, КПСС-эй ЦК-гай платформын проект соо «Арадай депутадуудай Соведүүд» гэһэн бүлэгые гүнзэгыгөөр хаража үзэхэ хэрэгтэй гэжэ тэрэ хэлэбэ. Ойрын сагта нютагай Соведүүдэй эдэ ба бусад хуулиин шухала документнүүдые баталан абахын тула хүдэлмэриин тусхай бүлэг байгуулжа, дүй дүршэлтэй совет хүдэлмэрилэгшэдые тэрээндэ оруулхые тэрэ дурадхаа. Иимэ ушарта Соведүүд арадай дура хүсэлые залан сэхээр бэелүүлдэг үнэхөөрөө бүрин засагтай зургаанууд боложо шадаха, гүрэнэй хүтэлбэриие гартаа абаха гэжэ областной партийна организациин хүтэлбэрилэгшэ тоолоно. СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй, тэрэнэй хүдэлмэриин зургаануудай, илангаяа министерствэнүүд болон албан зургаануудай, нэн түрүүн Госпланай ба Госснабай хараа шугам болон онсо эрхэнүүд мүн лэ батадхагдаха ёһотой.

Саашадань эдеэ хоолой программануудые бэелүүлхэ зорилгын тохогдоһон зарим зургаануудые болюулха гээшэ хэр зүйтэй зүб гээшэб гэжэ обкомой секретарь хэлэбэ. Энэ һалбариин гол шэглэлнүүдые тодорхойлһон ЦК-гай мартын Пленумэй болоһоор жэл үнгэрөө, харин агропромышленна комплексые булюу түргэнөөр хүгжөөхын тула бодото дээрээ юун хэгдээб гэһэн асуудал табяд, финансын ба ондоошье асуудалнууд шиидхэгдээгүй байһаар гэжэ тэрэ өөртөө харюусаба. Гэхэ зуура, ямар болзорнуудта хэр зэргээр эдеэ хоолой зүйлнүүдээр ба шухала хэрэгтэй эд бараагаар хүнүүдэй хангагдаһанһаа тэдэнэй урма зориг, партида хандадаг байһаниинь сэхэ дулдыдаха байна.

Байдалнай улам муудаа гэжэ хубилган шэнэдхэлгын табадахи жэлээ ябажа байхадань, мүнөө дээрээ үнэмшэлэн баталха болонобди. Мүнөө жэлдэ 66 миллиард түхэригэй арадай хэрэглэмжын эд бараа үйлэдбэрилхэбди, 1990—1991 онуудта эдеэ хоолой зүйлнүүдые үйлэдбэрилгэ горитойгоор дээшэлхэ гэхэдэмнай, хүнүүд манда үнэншэнэгүй.

Үгэ хэлэгшын һанамжын ёһоор, экономическа реформо залан сэхээр бэелүүлэгдэнэгүй, түбэй зургаануудай үүргэ ба харюусалга һуладаа. Эд хэрэглэгшэдэй секторэй аша туһада партимнай байгуулгын талаар экономикые хубилган шэнэдхэхэ юм гэжэ платформын проект соо бэшэгдэнхэй. Хайшан гэжэ, ямар аргаар, ямар болзорнуудта эд хэрэглэгшэдэй дэлгүүрэй аша туһада байгуулгын талаар экономико хубилган шэнэдхэгдэхэб, ойрын жэлнүүдтэ хүн зон эдеэ хоолой зүйлнүүдээр яажа хангагдахаб гэжэ хараалагдаагүй.

Политическэ талаараа зориг түгэс манай парти бүри эрид шууд хэмжээнүүдые абажа шадаха, абаха ёһотой. Тэрэнэй зэргэнүүдэй нягта жагсаалтай байлга, зургаануудайнь политическэ ба социальна талаараа хангагданхай байха гээшэ хэзээ хэзээнэйхиһээ шухала. Орон доторхи байдалые гуримшуулха талаар тодорхой хэмжээнүүдые абаха ёһотой. Хубилган шэнэдхэлгын жэлнүүдтэ түйлагдаһан үнэтэй сэнтэй зүйлнүүдые хохидуулангүй, «арад зоной хамгаалагшад гээшэбди» гэжэ өөһэдыгөө нэрлээд, орон доторхи байдалые муудуулдаг хүдэлөөнүүдэй, нэгэдэлнүүдэй ба фронтнуудай ажал ябуулгада сэгнэлтэ үгэхөөр, харин зарим ушарнуудта тэдэниие болюулхаар болоо. Гүрэнэй ба ажалай журамай һулараһан ябадалые болюулхын тула эрид хэмжээнүүдые абахаар болоо.

Пленумдэ хабаадагшын хэлэһэнэй ёһоор, Совет Армиин партийна хүдэлмэриин байдалда голитическэ сэгнэлтэ үгэхэ хэрэгтэй. Тэндэхи байдал хангалтагүй муу. Иимэ шалтагаанаар нүхэд Язовай болон Лизичевой нэрээр шүүмжэлхы ажаглалтанууд ехээр хэлэгдэнэ.

Байгша оной июнь-июльдэ XXVIII съезд үнгэргэхэ, тэрээниие онсо гэжэ нэрлэхэ тодорхой дурадхалнууд Калининскэ областиин коммунистнуудай зүгһөө оруулагдаһан байна. XXVIII съездын болотор Бүхэроссин партийна конференци зарлаха хэрэгтэй гэһэн һанамжа областиин коммунистнууд хэлэһэн байгаа. Тэрээн дээрэ Россин партийна органой байгууламжа тодорхойлогдожо, шиидхэгдэхэ ёһотой.

Мүнөөнэй байдалые муудуулха гэнгүй, социализмые, коммунизмые, үшөө ямаршьеб «...измые» абарха тухай эндэ хэлэгдэнэ гэжэ һананаб. Арад зоноо, өөрынгөө нациие абарха ёһотойбди гэжэ хэлэгдэнэ гээшэ. Манай агуухэ ороной бүхы арадуудые хараада абана гээшэб гэжэ СССР-эй Наукануудай академиин отделениин академик-секретариин уялгануудые дүүргэгшэ **С. С. Шаталин** тэмдэглэбэ.

Тэрэнэй һанамжын ёһоор, платформодо юрэ шүүмжэлхы сэгнэлтэ үгтэхэ зэргэтэй. Платформо соо «византийскэ ябасанууд», дуугай үнгэрһэн зүйлнүүд даншье олон. Тэрэнэй хайшан гэжэ бэелүүлэгдэхэ арга оньһон тэрээн соо үгы. Тэрэнэй декларацинууд бодото дээрээ түйлагдаха гэжэ баталһан баримтанууд үгы. Платформын гол ойлгомжонуудта эли тодо тодорхойлолгонууд үгтөөгүй. Тэрэнэй дундаһаа гол шухалань гэбэл, социализмын ойлгомжо болоно. Харин социализм гэжэ юун гээшэб гэжэ платформо соо бэшэгдээгүй. Платформо зарим газартаа ехэ холбоогүйгөөр, гонгинуураар, шадамар бэшээр бэшэгдээ. Бүхы коммунистнуудай сэдьхэл бодолой арга боломжонууд тэрээн соо согсологдоогүй. Бүхэсоюзна конференциин, мүн январиин 20—21-дэ Москвада болоһон партийна клубуудай болон партийна организацинуудай документнүүдые гэршэ баримта болгон, коммунист бүхэнэй ухаан бодолой арга боломжонуудые, манай хүдэлөөндэ бии байһан бүхы һайн юумые партиин XXVIII съездэдэ КПСС-эй ЦК-гай гол платформо соо хэруулхын тула бүхы юумэ хэхэ ёһотойбди.

КПСС-эй политическэ талааһаа бэедээ найданги байһые, онсо эрхые харуулһан зүйлнүүд платформо соо олон. Харин эдэ бүгэдэ тэрээндэ хэрэггүй. Социал-демократида КПСС-эй хандаха гол асуудал платформо соо табигдаагүй, «Социал-демократическа» ба «коммунистическэ социализмын» таһарһан байдал тухай асуудалые тэрэ «нюуна».

Политическэ демократиин, арадай социальна талаараа хангагдасынь, налог тохёо түрүү үндэһэ һуури дээрэ социальна үнэн зүб байдалай ба экономическа ашаг үрын асуудалнуудые социал-демократи яһала шиидхээ гэжэ платформо соо хэлэгдэнэгүй. Ондоо «социализмда»— национал-социализмда — фашизмда яажа хандаха байһан тухайгаа хэлээгүй, ородой дээрэлхүү зантай шовинистнууд Россин үндэһэ һуури дээрэ национал-социализм һэргээхые шиидээ гэжэ мэдэрнэгүй. Россин компарти байгуулха ба Россин Наукануудай академи байгуулха дурадхалые үгэ хэлэгшэ буруушааба.

Платформо соо регионална ажахын тоосоон тухай асуудал бүтэмжэтэйгөөр табигданагүй гэжэ тэрэ тоолоно. Тэрэнэй һанамжын ёһоор, энэ гуримай экономическа талаараа ямаршье удхагүй байһаниинь экономикоһоо холо хүнүүдтэшье ойлгосотой. Олон партитай байха гээшэ мүнөө тогтоһон байдалһаа гараха арга бэшэ гэжэ платформо соо зүбөөр баталагдана. Теэд нэгэ партитай гуримшье террорһоо, өөрынгөө арадта харша гэмтэ ябадалнуудһаа, общественна унагааха ябадалһаа абараагүй гэжэ хэлэгдээгүй.

КПСС бүхы дээрээ хубилган шэнэдхэлгые эхилээ гэжэ платформо соо баталагдана. Үгэ хэлэгшын һанамжаар, энэнь бодото байдалда таарнагүй. КПСС бэшэ, харин КПСС-эй түрүү үзэлтэй хүсэнүүд хубилган шэнэдхэлгые эхилһэн байна.

КПСС-эй, гүрэнэй засагай нэрэ хүндые буурууулхын тула мүнөө үедэ үшөө юу хэхэ хэрэгтэйб гэжэ намһаа асуугаа һаань, би, экономист, математик хүн байгаад, партийна ба засагай бусад зургаануудай хүдэлмэрилэгшэдэй салин хүлһэ ехэ болгохо хэрэгтэй гэжэ һанаандаа оруулхагүй һэм. Энэ алдуу эндүүе заһаха хэрэгтэй гэжэ һананаб.

Хүдэлмэришэн ангиин, бусад бүлэг хүн зоной гэхэ гү, али бүхы арадай аша туһые согсолон харуулха аргатай парти зохёожо болохогүй. Иимэ парти байхагүй. Харин платформо соо иигэжэ хэлэгдэнэгүй. «Соведүүдтэ — бүхы засаг, таряашадта — газар, хүдэлмэришэдтэ—фабриканууд» гэһэн уряа платформо соо бэшэгдэнхэй. «Харин интеллигенцидэ юу үгэхэ гээшэб?» гэжэ академик асууна. Партиин болон общественна нэгэдэлые эбдэдэг иимэрхүү уряануудые хэжэ болохогүй гэжэ тэрэ хэлэбэ.

Урда тээнь үгэ хэлэһэн Польшодо байдаг СССР-эй элшэн сайд В. И. Бровиковто үгэ хэлэгшэ хандаба. Тэрэнэй хэлэһэн үгэ бүхы талааһаа таагүй байна гэжэ тэрэ тэмдэглээ.

Залан шэнэ, зоригтой политическэ үзэл сурталнуудые бии болголго ба бодото дээрэнь бэелүүлгэ, ниитын һанал бодолые хэлбэришэгүйгөөр бэелүүлгэ ба бата хүсэл, демократи дэлгэрүүлгэ ба үргэнөөр хүгжөөлгэ — эдэ бүгэдэл мүнөө хэрэгтэй болоно гэжэ Грузиин Компартиин ЦК-гай нэгэдэхи секретарь **Г. Г. Гумбаридзе** хэлэбэ. Республикын Компартиин ЦК-гай һаяхан үнгэрһэн Пленум тухай мэдээсэхэдээ, Грузиин Компартиин XXVIII съездые үнгэргэхэ болзорые апрель һарада болгохо гэһэн шиидхэбэри тэрээн дээрэ абтаһан байгаа гэжэ тэмдэглэбэ. Пленум Грузиин Компартиин бэеэ даанхай байдал хангаха, тэрэнэй хуули ёһоной, политическэ, ниитын, конституционно статусай ба национальна политикые бэелүүлхэ, экономическа ба социальна асуудалнуудые шиидхэлгэдэ, нацинууд хоорондын харилсаануудые нарижуулан һайжаруулгада тэрэнэй дүүргэхэ үүргын асуудалнуудые гүнзэгыгөөр хараһан, зүбшэн хэлсэһэн байна.

Эдэ шухала асуудалнууд манай бүхы партида амин шухала байна гээд КПСС-эй ЦК-гай платформын проект үшөө дахин батадхаба гэжэ тэрэ хэлээ. Тэдэниие шиидхэлгэтэй КПСС-эй ерээдүйн нэрэ хүндэшье, общество болон партиие өөрыень саашадань шэнэдхэлгын ябаса холбоотой байха юм. Эрид шууд ябуулгын ба политическэ шэнэ юумэ үүсхэлгын гэршэ гэхэдэ, платформо дотор дурадхагдаһан партиин хүтэлбэрилхы органуудай эмхидхэлэй-байгууламжые шанарай талаар хубилалтанууд болоно гээшэ. Энэмнай демократическа гуримаар хүгжэлгые гүнзэгырүүлхэ эрмэлзэл, ниитэ хүн түрэлтэнэй харилсаа холбооной хэмжээндэ хүрэхөөр документ дотор найруулагдаһан нэгэдэлгын гол ёһонуудые элирхэйлжэ үгэнэ. Совет хүтэлбэриин гадаадын политическэ шэнэ бодомжолго хадаа, сэрэгэй социализмһаа тад ондоогоор платформын соносхоһон, демократическа энэрхы социализмын гол ёһонуудые баримталдаг байһые батадхажа үгэнэ. Тиигэбэшье иимэ хэлбэришэгүй ябуулга дотоодын хэрэгүүдтэ, тэрэ тоодо парти доторой ябуулгануудта амин шухала хэрэгтэй байгаа бшуу. Эдэмнай зайлашагүй хүсэтэй болоо, тиимэһээ саг үргэлжын шэнжэлэл ба бодожо үзэлгэ, политическэ талааһаань уридшалан тухайлалга ба мэдэрэлгэ хэрэгтэй болоно ха юм. Партиие шэнэлэлгэдэ юун һаад ушаруулнаб гэжэ бодомжолхо зуураа, партийна байгууламжые хаража үзэхэдөө, хуушанайхяараа бодомжолхо ябадалые үндэһөөрнь үгы хэхэ хэрэгтэй гэжэ үгэ хэлэгшэ зааба. Олон жэлнүүдэй туршада партийна органуудай харюусалга гээшэ бодото дээрээ оройдоол тэдэнэй эрхэнүүдые бэелүүлгэ болодог байгаа гэжэ онсолон тэмдэглэбэ. Политическэ ба өөрынгөө һайн һуудал байдал гээхэнь бэлэн бэшэ, тиигэбэшье ажабайдалай ба бодомжолгын демократическа ёһо гуримые ёһо руунь баримталха гээшэ коммунист-хүтэлбэрилэгшэ бүхэнэй өөрынь эрилтэ болохо ёһотой.

Политическэ элдэб һанал бодол, олон партитай байлга гэхэ мэтэ ажабайдалай бодото баримтануудые партийна платформо дотор бүришье эли тодоор харуулха ёһотой байгаа гэжэ үгэ хэлэгшэ саашань хэлэбэ. Манай һанамжаар, партийна байдалда нацинуудай өөһэдыгөө харуулха ба өөһэдыгөө тодорхойлхо хэмжээнүүдые тодорхойлдог зарим найруулганууд энэ эрхэ нүхэсэлые гүйсэд хараадаа абанагүй. Ниитэ политическэ шэнэ хүсэнүүдэй дунда нилээд горитой үүргэ дүүргэжэ байһан национальна хүдэлөөнүүдһээ союзна республикануудай Компартинуудай таһаралга хадаа партийна организацинуудые амяарлалгада, политическэ эдэбхиеэ гээлгэдэ хүргэжэ магад гэжэ бодото байдал харуулна гээшэ. Ангиин аша туһанууд ниитэ арадай ба ниитэ хүн түрэлтэнэй баялигуудта зүришэлдөөнһөө арсалга тухай платформо дотор бэшэгдэһэн гурим хадаа тэдэнэй аша туһанууд национальна аша туһануудтай зүришэлдэлгэһөө арсаха ябадал болоно ха юм.

Хэнэйшье мэдэһээр, бидэ арадуудай үнгэрһэн сагай түүхэдэ, тэдэнэй үйлэдбэрилгын хүсэнүүдэй, экономикын ба соёл болбосоролой хүгжэлтын хэм хэмжээндэ, түүхын ёһо заншалнууд болон үндэһэн хэлэеэ хэрэглэлгын хэмжээндэ, хэдэн арбаад зуун жэлэй үедэ гүрэн түрын байгууламжын дүй дүршэлдэ илгаануудай байһые арсанагүйбди гэжэ үгэ хэлэгшэ тэмдэглээ. Нэгэн адли заабаринуудһаа арсаха ябадал Пленумдэ дурадхагдаһан документ дотор һуурияа олоһон байна. Тиигэбэшье эдэ гол ёһонуудые, хуулиин зохихо актнуудые зохёон табихадаа, гүнзэгыгөөр хараада абаха гээшэ энээнһээ бага бэшэ удхатай болоно.

Гүрэнэй байгууламжын сталинска нэгэдэмэл гуримһаа бодото дээрээ арсахын тула, платформо дотор найруулагдаһанай ёһоор, национально-гүрэнэй байгуулалтануудта ажабайдалай түхэл маягуудые шэлэхэ эрхэ сүлөө хэрэг дээрэнь үгэхын тула бидэ коммунистнуудта зохёохы ёһоор үргэн шэлэлгэ хэхэ арга боломжо үгэхэ ёһотой болонобди, республиканудай компартинуудта хэрэггүй гуримшуулгын хаалтануудые табиха хэрэггүй. Эгээл зүб юумэ гэхэдэ, тэдэнэй бэеэ даанги байдалай хүгжэлтэ болбол тэдэнэй политическэ нэрэ хүндэеэ ба нэгэдүүлхы үүргэ уялгануудаа зандань үлөөхэ бодото оролдолгоор элирхэйлэгдэдэг юм гэһэн бодомжоһоо эхи абаха хэрэгтэй.

Бидэ партиин талаар сугтаа хүдэлдэг хүнүүдтэ ба нүхэдтөө хүндэтэйгөөр хандадаг байхаар өөһэдыгөө хүмүүжүүлхэ, политическэ тэсэбэритэй байха, өөһэдынгөө тобшололнуудые этигэмжээр үндэһэ баримтатай болгожо һураха ёһотойбди. Бэе бэедээ этигэлгэ—энэмнай демократи үргэдхэлгын, парти доторой харилсаануудай арга нүхэсэл баһал болоно гээшэ.

Нацинууд хоорондын харилсаануудые тааруу зохид болгохо ябадал тэрэнэй үндэһэ һуури болохо гол ёһонуудые зохёон табихадаашье, хуулиин тодорхой актнуудые абахадаашье түбэй газарһаа Союзна республикада, Союзна республикаһаа —автономидо эрхэнүүдые дамжуулан үгэхэ эрилтые залан сэхээр сахиха эрилтэ табина гээшэ. Энэмнайл республикын бодото дээрээ эрхэ сүлөөтэй байлгын удхань болоно ха юм.

Грузинууд болон абхазуудтай, ородууд ба осетинүүдтэй, грегүүд, курданууд болон еврейнүүдтэй, бусад арадуудай түлөөлэгшэдтэй хамта Грузида хахад миллион шахуу армянууд, 300 мянганһаа дээшэ азербайджанецууд ажаһуужа байнхай. Закавказиин аха дүү республиканудта боложо байгаа юумэн бидэндэшье шарха хүргэнэ, гүн үбшэнтэйгөөр дайрана гэжэ нэгэдэхи секретарь онсолон тэмдэглэбэ. Эдэмнай манай хамтын амин шухала асуудалнууд болоно ха юм. Тэдэниие шиидхэхын тула харилсаа холбоон, нүхэд ёһоор зүбшэн хэлсэлгэ, энэ нютагта национальна эблэрэлгын ба амгалан байдал хангалгын аша туһада орёо асуудалнуудай шиидхэбэринүүдые бэдэрхэ хэрэгтэй болоно ха юм. Мүнөө, хубилган шэнэдхэлгын тон орёо, эрид эрьелтын сагта, үни урданай ба мүнөөнэй түүхын һангин түйлалтануудые хүнэй дулаан гуламтын ба һайхан абари зангай ёһо заншалнуудые, бүхы арадуудай хоорондо эбтэй, бэе бэеэ ойлгожо ба хүндэлжэ ажаһууха хүсэл эрмэлзэлые сахин хамгаалха хэрэгтэй болоно.

Партиин XXVIII съездэдэ политическэ платформые бүгэдэ арадай зүбшэн хэлсэлгэдэ табихыень бүхы совет хүнүүд хүлеэжэ байна гэжэ КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, СССР-эй Гүрэнэй аюулгүйе сахиха комитедэй түрүүлэгшэ **В. А. Крючков** онсолон тэмдэглэбэ. Мүнөө тохёолдоод байһан уналгын үедэ тэрэнэй обществые нэгэдүүлхы нүлөөгэй удха шанарыень сэгнэхэнь бэрхэтэй. Зохёон байгуулхы үг зорилгонуудые түйлалгада манай обществын бүхы һайн һайхан хүсэнүүдэй хүсэл оролдолгые нэгэдүүлхэ гээшэ партиин мүнөөнэй үе сагай гол зорилго мүн болоно.

Хубилган шэнэдхэлгэ бидэндэ хэрэгтэй. Бидэ бүгэдэнэй хаража байһан, социалис оронуудтахи үйлэ хэрэгүүд хадаа общественные революционно ёһоор шэнэдхэлгын уряа соносхоходоо, бидэ зүб юумэ хэһэн байнабди гэжэ үшөө дахин этигүүлнэ.

Бодото дээрээ бидэ политическэ тэмсэлэй үедэ ороо гээшэбди. Тиихэдээ манай олон дайсад ямаршье онол арганууднаа жэрхэхэгүй байна. Гүрэнэй-национальна байгуулалтанууд, ажалша коллективүүд, залуушуулай бүлэг, олондо мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүд энэ тэмсэлэй оршон боложо байнхай. Энэ тэмсэлдэ бидэ бэлэн бэшэ байшообди.

Һүүлэй үедэ элдэб хүсэнүүдэй: зүүнэй радикалнуудһаа, элдэб янзын социал-демократнуудһаа эхилээд, нюусагүй националис, коммунизмда эсэргүү, үнгэрхэдөө монархис хүсэнүүд хүрэтэрөө—эдэ бүгэдэнэй үзэл бодолой шэнжэ бүри эли тодоор харагдадаг болоо. Ажал ябуулгын һандаргахы, социализмда эсэргүү шэнжэ шанар тэдэнэй олонхиие нэгэдүүлдэг байна. Хэрбээ урдань тэдэ хубилган шэнэдхэлгын уряануудые хэрэглэдэг байгаа һаа, харин мүнөө ехэнхидээ КПСС-эй политикые эрид буруушаадаг ба засаг түрэ булимтаран абахые нюусагүйгөөр оролдодог болонхой. Моральна талааһаа хүниие муудхааха, совет, партийна хүдэлмэрилэгшэдые алан хюдаха аюултай арга хэрэглэгдэнэ, парти болон засагай зургаануудые, Зэбсэгтэ Хүсэнүүдые, хуули сахидаг зургаануудые зорюута муушалха хүдэлмэри хэгдэнэ. Өөһэдынгөө зорилгонуудые түйлаха онол арганууд болгожо, националис зүришэлдөөнүүдые һүжэрөөлгэ, хуули буса олоной ябуулгануудые эмхидхэлгэ, гүрэнэй засагые тогтууригүй болгохо ябадал шэлэһэн байнад.

Экстремистнүүдэй нүлөөн доро Армениин, Азербайджанай, Нагорно-Карабахай хүн зоной һанал бодол ехэтэ хүлгөөгдэһэн байна гэжэ үгэ хэлэгшэ һануулба. Националис ээрхэг бодолнуудынь политическэ дээрэлхүү бодолоо бэелүүлхын тулада хүнэй ами наһа хороохо ушарта хүргэдэг байна гээшэ. Өөһэдынгөө арадуудай хуби заяа, оронойнгоо аша туһануудые тэдэ мартаа ха юм. Энэ нютагта һүүлэй үедэ болоһон үйлэ хэрэгүүд тухай дэлгэрэнгыгээр хөөрөөд, СССР-эй Гүрэнэй аюулгүйе сахиха комитедэй түрүүлэгшэ совет-иранай хилын Азербайджандахи участок дээрэхи байдалай түлөө шүүмжэлэлдэ харюу үгэһэн байна. Хилэдэхи гурим журамгүй байдалые Бакудахи Арадай фронтын удамаршад тохёолдуулһан байна гэһэн арсашагүй гэршэнүүд абтаа гэжэ мэдээсээд, мүнөө үедэ Гүрэнэй Аюулгүйе сахиха комитет Советскэ Союзай хилэнүүд дээрэхи байдалые гүнзэгыгөөр шэнжэлжэ байнхай гэжэ тэрэ хэлэбэ. 1990 оной туршада хилэ сахиха шэнэ хараа бодол зохёон табиха гээд хараалагданхай юм. Тэрэмнай Советскэ Союзай Аюулгүй байдалай аша туһануудые, мүн тэрэшэлэн хилэ шадарай зонодо ажаһуугшадай аша туһанууд болон хэрэглэмжэнүүдые эгээл түрүүлэн хараадаа абаха юм.

Хубилган шэнэдхэлгэ, тэрэнэй үзэл бодолнууд, бэелүүлхэ арга замууд—эдэмнай гурим журамгүй, харюусалгагүй ба эхи захагүй байдал тогтоохо арга боломжо огтолон бэшэ ха юм. Энэмнай мүн лэ экстремизм, тэрэ тоодо политическэ экстремизм гаргаха арга боломжо бэшэ бшуу. Уншалгаар экстремистнүүдые һалгаахагүй байһамнай эли гээшэ. Тэрэ гансал тэдэниие хүхеэнэ ха юм. Шухала асуудалнуудые, тэрэ тоодо социальна хурса асуудалнуудыешье шиидхэлгэдэ политическэ арганууды хэрэглэхэ гэжэ бидэ бултадаа оролдонобди. Харин хэрбээ эдэ хэрэгсэлнүүдэй шадал багатай байгаа һаань, хүсэрхэлгые хүсөөр тогтоохо хэрэгтэй болоно ха юм. Эндэ өөрынгөө үүргэ хуули сахидаг зургаанууд бэелүүлнэ гээшэ. Тиигэбэшье, нэгэ талааһаа, зарим ушарта тэдэнэй залан сэхэ, ябуулгагүй, шадабаригүй байлга, харин, нүгөө талааһаа, зохихо хуулинуудай, тэрэ тоодо уголовно хуулиин, үгы байһан ушар эдэ зургаануудай хүдэлмэриие мүнөө хангалтагүй болгоно. Хэрбээ удаарбал, энэмнайл байдалые бүри шахардуу болгожо, шэнэ хохидолнуудта ба өөрынгөө хэмжээгээр горитой экономическа гээгдэлдэ хүргэжэ магад гээшэ. Хэдэ хэдэн нютагуудта боломоор хэмһээ үниинэй алад гаранхай. Манай совет засагай 80-дахи жэлнүүдтэ хэдэн зуун мянган тэрьедэн гарагшад — золгүй, байра байдалгүй хүнүүд орон доторнай бии болонхой бшуу. Экстремизмын замда ороһон гү, али тэрээндэ тухирдаг эмхинүүдэй ажал ябуулгые хорихо аргатай хуули бидэндэ хэрэгтэй гэжэ СССР-эй КГБ-гэй түрүүлэгшэ мэдүүлбэ.

Хуули эбдэдэг, общество дотор тогтууригүй байдал, политическэ үзэл бодолой, национальна зүришэлдөө, хүсэрхэлгын үзэгдэлнүүдые бии болгодог ямаршье бүлэглэлнүүдэй ажал ябуулгые болюулхын тула засаг болон тэрэнэй гарта байһан арга боломжонуудые хэрэглэхэ хэрэгтэй.

Гүрэнэй аюулгүйе сахиха зургаануудта добтолгын үргэдэжэ байһан тухай хэлэхэ зуураа, тэрэ хуули ба үнэн зүб байдал чекистнүүдэй ажабайдалай гурим болонхой, органуудай түүхэһээ бидэ ёһотой тобшололнуудые хээбди, эдэ һургаалнуудые мартахагүйбди гэжэ тэмдэглэһэн байна. Гэхэтэй хамта, хэдэ хэдэн дутагдалнуудые үгэ хэлэгшэ зааба. Бидэндэ эрид шууд хэмжээнүүд дутаалдана, нугархай зохид ябуулга, политическэ хэрэгсэлнүүдээр тэмсэл ашаг үрэтэйгөөр хэхэ шадабари дуталдана.

Баруунай хүгжэнги оронуудай демократиие эрхэ сүлөөгэй эрхим жэшээ мэтээр харуулхые оролдодог хүнүүдтэй арсалдан, баруунайхидта демократи болбол гурим журам хангадаг засаггүй, тэрэ тоодо президентын нилээд хүсэтэй засаггүй байдаггүй юм гэжэ үгэ хэлэгшэ мэдүүлбэ.

Манай нэгэ нүхэр, Эрхэ сүлөөгэй хүшөө хоёр дахин тойрон ниидэхэдээ, хоёр дахин ехэ эрхэ сүлөөтэй гансата болобо гэһэн һонирхолтой түүхые бидэ таанадтай һаяхан теле-дамжуулгануудай нэгэнһээ мэдээ ха юмбибди гэжэ үгээ үргэлжэлүүлбэ. Энээнһээ уламжалан, иимэ юумэн тухай хэлэхые хүсэнэб. Хэрбээ тэрэ үшөө хоёр дахин эрьен ниидээ, бүри дээшээ гараа һаа, тон наринаар хаража үзөө һаа, Америкын Холбоото Штадуудта ямар аргаар демократи бэхижүүлэгдэнэб гэжэ заатагүй обёорхо байгаа ха. Орон доторхи ниитын аюулгүй байдалые сахихын тула США-да 600 мянган шахуу хүнүүдтэй национальна гварди байдаг юм. Тэдэ олоной гурим журамгүй ябуулгануудые, хүсэрхэлгын үзэгдэлнүүдые болюулхын тула нэгэнтэ бэшэ хэрэглэгдэдэг байна бшуу.

Баруунай ондоо гүрэндэ—Англида демократи хүгжөөхэ талаар зарим тэды түйлалтануудые олоһоншье һаа, баһал эндэ хүсэ хэрэглэнгүй байжа шададаггүй. Бидэ — бодото демократиин түлөөбди, бидэ—совет хүнүүдэй амгалан тайбан, түни түбшэн байдалай түлөөбди, бидэ — ниитын гуримай түлөөбди, хүнүүдэй юумэнһээ һүгэдэн айнгүй ажаһуухын, бүхы асуудалнуудай, үнгэрхэдөө, эгээл хүндэ хүшэр асуудалнуудай, политическэ арганууудаар, бодото демократиин ба эрхэ сүлөөгэй оршон байдалда, шиидхэгдэдэг байхын түлөөбди гэжэ үгэ хэлэгшэ тододхобо.

Платформын дурадхагдаһан проект тухай өөрынгөө һанамжа хэлэхэдээ, түүхын мүнөөнэй үе сагта обществын хүгжэлтын арга замуудые коммунистнуудай ба бүхы совет хүнүүдэй бодожо үзэхөөр муу бэшэ, бүтэмжэтэй үндэһэ һуури тэрээн дотор тэрэ хараһан байна. Бүхыдөө энээнһээ һайн платформые ямаршье оппозиционно хүсэн мүнөөдөө дурадхаагүй байна бшуу. Гансал митингнүүдэй уряанууд үзэгдэдэг.

СССР-эй Гүрэнэй аюулгүйе сахиха комитедэй түрүүлэгшэ үгынгөө түгэсхэлдэ партаппарат ба «партаппаратчигууд» тухай асуудал, бусад зарим хүнүүдтэл адли, дайраһан Донецкын шахтер К. Г. Фесенкэдэ хандаһан байна. Партаппарадые, нэгэн доро тэрэнэй бүхы хүдэлмэрилэгшэдые үндэһэ баримтагүйгөөр муушалха ябадал общество дотор үргэдэһэн, мүнөөнэй моодо болоһон ушарта эсэргүүгээр үгэ хэлэхые хүсэбэ. Тэрээндэ ямаршьеб үндэһэ баримта байхагүй! Партийна аппарадай хүдэлмэрилэгшэдэй диилэнхи ехэнь—эдэмнай һайн бэлэдхэлтэй, эрдэмтэй, дүй дүршэлтэй, эгээл шухалань—үнэн сэхэ хүнүүд мүн. Тэдэмнай ажал хэрэгтээ өөһэдыгөө бүримүһэн, гүйсэд дүүрэнээр үгэдэг байна бшуу. Өөһэдынгөө һууринуудта ехээр тэдэ аһалданхай, ямаршье байдалда тэдэнээ хэндэшье үгэхэгүй гэжэ бодохо гээшэ буруу ха юм. Ушар хэрэг тиимэ бэшэ! «Аппарадчигууд» гэгдэдэггүй олонхинь мүнөө аппарадһаа гаража ошохоор бэлэн, материальнашье, моральнашье талаараа ажабайдалдаа бүри һайнаар түбхинэхөөр ха юм. Тэдэнэй ажал — хүнгэн бэшэ ажал, сүлөөтэй зохидоор гэртээ байха бэшэ, амаралтын үдэр гэжэ байхагүй.

Аппарадай хүдэлмэрилэгшэдэй хүдэлмэридэ алдуунуудшье, дутуу дундануудшье бии байха. Үгэ хэлэгшын һанамжаар, тэдэнэй гол шухалань гэхэдэ, тэдэ хүнүүдтэй үшөөл багаар харилсана, нютаг нютагуудаар үсөөн ябана, туһаламжа багаар хүргэнэ. Харин энэ талаар тэдэ ямар ехэ юумэ хэхэ аргатай байгааб!

Февралиин долооной үглөөнэй заседаниин эхилхэдэ, Таджикистанай Компартиин ЦК-гай нэгэдэхи секретарь **К. Махкамов** үгэ хэлэлгые нээбэ.

Партиин 1—2-дохи [illegible]

(Түгэсхэл [illegible])

КПСС-эй ЦК-гай ПЛЕНУМ ДЭЭРЭ ХЭЛЭҺЭН ҮГЭНҮҮД

һананаб. Болохоёо байһан комсомолой съезд дээрэ бидэнэр тус платформо хаража үзэжэ, тусхай резолюцинууд соо тэрээндэ хандасан харуулгаа бэшэхэбди. Эдэмнай туһа асарха ябаа гэжэ бодонобди. Гэбэшье ВЛКСМ-тэй болон Ленинэй нэрэмжэтэ Бүхэсоюзна пионерэй организацитай харилсаануудаа эмнээрлэхэ хүсэлтэй байгаашье һаань, платформо соо мүнөө харуулха хэрэгтэй гэд һанагдана. [illegible]

Бүхэсоюзна студентнүүдэй форумой дүнгүүдые [illegible] КПСС-эй ЦК-гай Политбюро [illegible] асуудал хүгжэлтээ абаагүй байна. Залуушуулда хабаатай политикые ондоо хэндэшьеб дамжуулха гээшэ, багаарнь абахада, харюусалгагүй хэрэг гээд үгэ хэлэгшэ тоолоно. СССР-эй Верховно Совэдэй гурбадахи сесси дээрэ залуушуулда хабаатай гүрэнэй политика тухай асуудал хаража үзэхэ ябадалые дэмжыт гэжэ депутат-коммунистнуудые, СССР-эй Верховно Совэдэй гэшүүдые тэрэ уряалба. Хуули зохёолгын талаар эдэбхи үүсхэл болгожо, ВЛКСМ-эй ЦК тус документнүүдые үшөө нёдондоной хабар бэлдээ һэн. Үнэн дээрээ энэ хадаа комсомолой айхабтар шухала политическэ ажал ябуулга болоно. Тиимэһээ тэрэниие бодото дээрээ тоохогүй ябадал голхорол түрүүлнэ. ВЛКСМ-һээ һунгагдаһан депутадуудые заал соо шагнаха дурагүй байбал, тэрэл үгэнүүдыень залуушуулһаа талмай дээрэ дуулаха гэһэн удхатай гээд һанагдана. Тиимэһээ үгэ буляалдаанай шэнжэ тэндэ ондоо, табидаг эрилтэнүүдшье онсо хэлбэритэй байха гэжэ ВЛКСМ-эй ЦК-гай нэгэдэхи секретарь онсолон зааба. Обществодохи политическэ тэмсэлэй улам хурсадажа байһан мүнөө сагта социальна элдэб ябуулгануудайнгаа зэбсэг болгожо, залуушуулые хэрэглэхэ дуратай хүсэнүүд олдожо магад гээд һанагдана. Залуушуулай тоохсёо болиһон парти өөрынгөө залуушуулай эмхинүүдгүйгөөр үлэхэдөө, ерээдүйгүй парти болоно гээшэ.

Киргизиин Компартиин ЦК-гай нэгэдэхи секретарь **А. М. Масалиева** үгэ үгтэнэ. Шэнэдхэн хубилгалгын хэрэгэй эхилһээр табан жэл гүйсэхэнь гэжэ тэрэ хэлэбэ. Орон соомнай гүнзэгы хубилалтанууд болоно. Тэсэд экономикодошье, социальна һалбаридашье энэ гэмэ дүнгүүд түйлагданагүй. Нацинууд хоорондын харилсаанууд айхабтараар хурсадана. Эгээл гомдолтой юумэниинь гэхэдэ, обществын политическэ манлай — Коммунис парти нэрэ хүндэеэ гээжэ эхилбэ. Партиин дүүргэдэг уялгануудые үндэһөөрнь хубилгаха гээд хараалһан КПСС-эй XXVIII съездэ ЦК-гай платформын проектые иимэ таарамжагүй эрхэ байдалда баталан абахаяа байнабди. Платформо соо хэлэгдэһэнһээ уламжалан, бүхы юумые гансаараа гартаа барижа байдаг байдалһаа болон засаг бариха эрхэ түлөөлэлгэнүүдһээ парти һайн дураараа арсана.

Сэхыень хэлэхэ байнаб, энэмнай айхабтар орёо зорилго. Бүгэдые нэгэдхэһэн хүсэн байһан партиин нэрэ хүндын саашадаа унахада, энэ хадаа манай обществодо, манай олонацинальна гүрэндэ айхабтар ехэ аюултай гэжэ тон тодоор ойлгохо ёһотойбди. Экономическа байгуулалтые хүтэлбэрилһээ сүлөөржэ байхадаа, бүхы засаг гартаа абаха ёһотой Совэдүүдэй байдалые, эрхэнүүдые болон уялгануудые лаб бэхижүүлхэ талаар яаралтай хэмжээнүүдые КПСС-эй ЦК, Верховно Совет болон Министрнүүдэй Совет, нютагай партийна комитедүүд абаха ёһотой. Удааржа болохогүй. Үгы һаа, оромнай бүри хүндэ хүшэр байдалда орохо ха юм. Орон соомнай мүнөө болошо байһан бүхы юумэнэй түлөө бидэнэр бултадаа харюусаха ёһотойбди гэжэ үгэ хэлэгшэ онсолбо. Тон хурса, шухала асуудалнуудые үсөөн дахин зүбшэн хэлсэнэ гээшэ гүбди? КПСС-эй ЦК-гай Пленумүүд, СССР-эй Арадай депутадуудай съезднүүд, Верховно Совэдэй сессинүүд, Министрнүүдэй Совэдэй заседанинууд боложол байна. Тэндэ һүүлэй жэлнүүдтэ томо томо олон асуудалнууд зүбшэн хэлсэгдээ, хэрэгтэй шиидхэбэринүүд баталагдан абтаа. Зүгөөр тэдэмнай бодото дээрээ ашаг үрэ үгэнэгүй.

Шэнэдхэн хубилгалга, манай ажабайдалые демократизацилалга тухай ехээр хэлэнэбди. Зүгөөр жэнэ журам, ниитын гурим бэхижүүлхэ талаар тон бараг юумэ хэнэгүйбди, [illegible] Тэсэд байдал һайн тээшээ ехээ удаан хубина. [illegible] тай, хүсэтэй байһандань этигэнгүйгөөр арад зон угтана. Орон соомнай шиидхэгдээгүй олон асуудалнууд сугларанхай. Тэдэниие шиидхэхэ хэрэгтэй. Тиихэдээ митингнүүдые, демонстрацинуудые, забастовконуудые үнгэргэжэ гү, али гартаа буу барижа шиидхэхэ бэшэ, харин нэгэ жэгдэ, үндэр бүтээсэтэйгээр ажаллажа, эмхидхэлээ һайжаруулжа, ниитын эмхинүүдэй үүргэ болон харюусалга дээшэлүүлжэ шиидхэхэ хэрэгтэй.

Зүгөөр иимэ юумэн болоногүй. Байтагай улам олон шэнэ ниитын хүдэлөөнүүдэй, элдэб ондоо нэгэдэлнүүдэй бии болоһон тухай телевидени, радио болон хэблэл үдэр бүхэндэ мэдээсэнэ. Эдэ бүхы үдэргэдэлнүүд демократи гээд соносхогдоно. Шэнэдхэн хубилгалгын хэрэгээр сагааруулагдана. Эдээнэй олонхинь ямаршье хиналтагүйгөөр ажал ябуулгаяа эрхилдэг байха юм. Түлөөлэгшэдынь бүхы орон соогуур ябажа, зоной ухаан бодолые хулгуулнэ. Эдэ нэгэдэлнүүд ямар нэгэ асуудалнуудые шиидхэхэдэ туһална гэжэ һананагүйб. Үнэн дээрээ хорол хүргэнэ ха. Гадна олонхинь политическэ уряануудые гаргадаг болоо. Тэдэнэй ажал ябуулга обществын байдалые шахардуу болгохо, экономикые унагааха, ороной политическэ системые һандаргаха хэрэгтэ шэглүүлэгдэнхэй. Харин КПСС-эй ЦК-гай болон оронноймнай правительствын эдэ асуудалнуудаар эли тодо болон залан шууд хандасатай байһаниень мэдэрнэгүйбди. Ямаршье цивилизованно общество, манай эрмэлзэдэг хуули ёһотой гүрэн амгаланаар ажаһууха болон ажаллахада һаалта хэһэн хүсэнүүдһээ өөрыгөө аршалха эрхэтэй гэжэ һанагдана.

Үнэн сэхые ямаршье нюултагүйгөөр хэлэхээр болоо. Хэзээдэшье эблэршэгүй засагай түлөө тэмсэл болошо байна. Мүнөө дээрээ совет хүнүүдэй олонхинь партияа дэмжэнэ, тэрээндэ этигэнэ, тогтоод байһан байдалые хубилгаха хүсэ олохо аабза гээд найдана. Түргэнөөр, зүрхэтэйгөөр ажал ябуулгаяа эрхилзэл, нүхэдүүд. Эндэ гол юумэн гэхэдэ, арадтаа дүтэ болохо ёһотойбди.

Партийна комитедүүдэй аппарадууд үшөөл ехэ зандаа гэһэн һанамжанууд улам олоор дуулдана. Тэрэнэй албан хэйрог байһан тухай хэлэгдэнэ. Эндэ бага сагын зүбшье юумэн бии ха. Олон шататай байгууламжа хүсэндөө байһан зандаа ха юм: инструктор, секторые даагша, таһагые даагшын орлогшо, таһагые даагша, партийна комитедэй секретарь. Энээнһээнь болошо, асуудал шиидхэлгэ удаарна, аппарадай эдэбхи үүсхэл буурана, тэрэнэй залан шууд байлгада муугаар нүлөөлнэ. Иимэ орёо шата шатаар документнүүдэй, хараа бодолнуудай шалгагдан гаралгада, бултантай зүбшэн хэлсэлгэдэ ехэ саг һалгаагдана ха юм.

Аппарадай байгууламжые хубилгаха, улам юрын болгохо хэрэгтэй гээд һанагдана. Элидхэл соо энэ асуудалаар хэлэгдэһэн юумэнүүдые дэмжэнэб. Партийна иерархиин олон шататай байһанһаа арсахада, аппарадай гар сүлөө болохо, тэрэнэй залан шууд байлгань дээшэлхэ.

Хубилалтанууд болохо гээд арад зондо хэлэнхэйбди гэжэ үгэ хэлэгшэ үгынгөө түгэсхэлдэ тэмдэглэбэ. Зүгөөр байгша жэл һайн бэшээр эхилээ. Тиимэһээ түбтэшье, нютагуудташье хүсэ шадалаа нэгэдүүлжэ, эдэбхитэйгээр хүдэлжэ, экономикодо, социальна һалбарида хубилалтануудай болохын тулада оролдохо хэрэгтэй. Үгы һаа, платформо хиидэ һалаха. Арад зомнай этигэлээ алдажа байна ха юм. Олон юумэн бидэнэрһээ дулдыдана. Эдэ бүгэдые бэелүүлжэ шадаа һаа, парти болон тэрэнэй ЦК тон орёо асуудалнуудые шиидхэжэ шадаха гээд хүнүүдтэ харуулха байнабди.

Хүнэй аша туһые хубилган шэнэдхэлгын бүхы хэрэгүүдэй гол зорилго болгохые партиин дурадхахадань, нэн түрүүн совет хүнүүд, коммунистнууд болон партийнабэшэ хүнүүд хубилган шэнэдхэлгые хүлеэжэ байна гэжэ КПСС-эй ЦК-гай гэшүүн, ВЦСПС-эй секретарь **Г. С. Баштанюк** тэмдэглээ. Хараалагдажа байһан хубилалтануудта хүнүүд этигээ, харин һуудал байдал улам хүшэр хүндэ болошо байна. Хүнүүдэй һанал бодолдо хангалтагүйгөөр нүлөөлнэ. Ажалай журам доошолно, һуудал байдал улам хүшэр хүндэ болоно. Тиимэһээ мүнөө парти болон арадта ороной ниитын бүхы хүсэнүүдые нэгэдүүлжэ, хубилган шэнэдхэлгын зорилгонуудые дары түргөөр түйлаха, тохёолдоһон бэрхэшээл түбэгүүдые гаталан дабаха талаар тэдэнэй хүсэлэл оролдолгонуудые элсүүлжэ шадаха тиимэ платформо, ажал ябуулгануудай тиимэ программа хэрэгтэй. Тусхайлбал, «һүүдэртэ» экономикодо партиин ямараар хандадаг байһаниинь энэ платформо соо улам тодоор, батаар найруулагдаха ёһотой. Юундэб гэхэдэ, иимэ экономико мүнөө манай оронии шүдэр үбһэн шэнгеэр хүрмэжэ, орёожо байна бшуу. Тиигэжэ кооперативна хүдэлөөе хазагайруулга, хонжоо наймаан, эдилгэ абалга, эмхидхэмэл гэмтэ ябадал гэхэ мэтэ хангалтагүй муухай үзэгдэлнүүд, үйлэ хэрэгүүд мүндэлнэ. Тэдэ нацинууд хоорондын харилсаануудта муугаар нүлөөлнэ.

Парти болон профсоюзуудай хоорондохи харилсаануудта ВЦСПС-эй секретарь онсолон тогтожо хэлэбэ. Парти профсоюзуудтай шэнэ харилсаа тогтооходоо, хөөрэлдөөнэй, үгэ буляалдалгын, харилсаанай болон хамжаанай гол ёһонуудые баримталха юм гэһэн платформын проект соохи дүримүүдые сэдьхэлээ ханангяар хүлеэн абабабди гэжэ тэрэ хэлээ. Мүнөө энэнь тон шухала удха шанартай байна.

Общество соохи тогтууритай байдал профсоюзай хүдэлөөндэ тохёолдоһон байдалһаа гол түлэб дулдыдаха байна. Мүнөө общество доторхи профсоюзуудай үүргэ болон һууриие ороной хүдэлмэришэнэй хүдэлөөе һэргээлгэтэй, олониитын улам ургажа байгаа эдэбхи үүсхэлтэй тааралдуулан табиха шухала. Ажалшадай эдэбхи үүсхэл юрын, түхэл шэнжэтэй байха гээшэ гү, али хубилган шэнэдхэлгын зорилгонуудые бэелүүлжэ, эмхи гуримгүй, хүл хөөрсэг байдалые усадхан һалгааха гээшэ гү гэһэн асуудал мүндэлнэ. Энээнэй ямараар шиидхэгдэһэнһээ орон доторнай эмхи гурим тогтоогдохо, түни түбшэн байдал һэргээгдэхэ бшуу.

Эмхидхэгдэмэл ажалшадай дунда политическэ үүргэ нүлөө үзүүлхын түлөө тэмсэлые эгээл элдэб эмхидхэлнүүд эхилэнхэй. Тиихэдэ профсоюзай байгуулалтатай хамта ондоо эмхидэлнүүд бии болоно. Эдэнэй түлөөлэгшэд хото городуудаар, предприятинуудаар ябажа, хэблэлэй элдэб материалнуудые тараана, материальна, мүнгэн һангай туһаламжа үзүүлхэ аргануудые бэдэрнэ. Тэрэ тоодо гадаадын оронуудһаашье... Тэдэнэр хүдэлмэришэдэй коллективүүдтэ улам үргэнөөр нэбтэрэн орожо, мүнөө тэндэ хүсэндөө байһан ниитын байгуулалтануудые буруу һургэхые, өөһэдынгөө политическэ зорилгонуудые бэелүүлхын тула шэнэ эмхинүүдээр һэлгэхые һэдэнэ.

Хэрбээ бидэнэй эдэ хүсэнүүдтэ диилдэжэ, хүдэлмэришэнэй хүдэлөөндэ партиин нэрэ хүндэеэ алдаа гээшэ һаань, хубилган шэнэдхэлгын эгээл харюусалгатай шатада тэрээндэ зэһаруулагдашагүй сохилто хэгдэхэ байна. Шахтёрнуудай һаяхан болоһон буһалгаанууд зүрхэ сэдьхэл хүдэлгэмэ, һанаа зобоомо дохёо болоо. Тусхайлбал, профсоюзуудай үсэд нэтэрүү бэшэ, ажалшадай гол аша туһые хамгаалха шадабаригүй байһыень эдэ буһалгаанууд харуулаа.

Мүнөө шэнэдхэгдэжэ байһан социалис общество дотор профсоюзуудай дүүргэхэ үүргэ болон һуури тухай Ленинэй һургаалые ямар бэ даа «татуургын һур» шэнгеэр тоолоно огто болохогүй. Нэн түрүүн өөһэдынгөө эхин эмхинүүдтэ түшэглэжэ, ямар нэгэ бюронуудай гү, али комитедүүдэй захиралтануудые бэшэ, харин партиин программна документнүүдые хүтэлбэри болгожо, профсоюзууд бэеэ даагаад ажаллаха ёһотой.

Ондоогоор хэлэбэл, ниитын эмхинүүдтэй хүдэлмэридэ политическэ арга онолнуудые нэбтэрүүлхэ гээшэ һайн һайхан хүсэлэн бэшэ, харин тон шухала юумэн болоно. Энээнтэй дашарамдуулан, үгэ хэлэгшэ платформын проектдэ иимэ найруулга оруулхые дурадхаба: «Профсоюзууд хадаа ажалшадай ажалай ба социально-экономическа эрхэнүүдые хамгаалхын тула, тэдэнэй аша туһада хүдэлдэг, гэрэлтэ һайхан ажабайдалай аша туһада нэгэдэлээ бэхижүүлхые ажалшадай хүсэжэ байһые сахин хамгаалдаг эдэбхитэй, бэеэ дааһан ниитын эмхи болохо ёһотой гэжэ парти тоолоно. Профсоюзууд хадаа КПСС-эй ба үргэн ниитэ ажалшадай хоорондо харилсаа тогтооһон эмхи болохо зэргэтэй. Профсоюзай эмхинүүдтэй тогтооһон харилсаа холбоонуудта зандаран зонхилолгын хандасые тэрэ эрид буруушаана».

Олониитын дунда партиин нэрэ хүндэеэ дээшэлүүлхэ, этигэл найдалда хүргэхэ ёһотой. Тиихэдээ политическэ засаг захиргааниие гансаараа хүтэлбэрилхэ ёһотойбди, эмхидхэлэй ба үзэл сурталай талаар юушье хэжэ шадахагүйбди гэжэ бэеэ тоолонгүй, общество дотор демократиие үргэдхэлгын эрхэ байдалда бидэ, коммунистнууд, партиин манлайта үүргые батадхаха ёһотойбди гэжэ үгэ хэлэгшэ түгэсхэлдөө мэдүүлээ. Энээниие хүсөө, үгышье һаа, орёо хурса политическэ тэмсэлэй эрхэ байдалда бидэ өөһэдынгөө уг зорилгонуудые хамгаалха ёһотойбди. Энэ хадаа али бүхы партиин ажал ябуулгын, ажабайдалай гол удха мүн. Үгэ хүүрээ бэшэ, харин тэмсэлээрээ арад зоной хүндэдэ хүртэжэ болоно.

Яаралтай түргөөр шиидхэгдэхэ ёһотой гол шухала асуудалнуудаар манай Пленум онсо өөрсэ оршон байдалда сугларээд байна гэжэ КПСС-эй ЦК-гай гэшүүн, Моссоведэй гүйсэдхэхэ комитедэй түрүүлэгшэ **В. Т. Сайкин** тэмдэглээ. Парти болон оромнай политическэ ба экономическа байгуулалтын хүшэр хүндэ байдалда оронхой. Манай обществын хүтэлбэрилхы хүсэн болохо парти олон тооото орёо шухала асуудалнуудые шиидхэхэ ушартай болонхой. Эдэ бүгэдын түлөө арад зоной урда харюусахалаа гадна, иимэ бэрхэшээл түбэгүүдһээ гарахые оролдохо зэргэтэйбди.

Зүгөөр платформын проект соо түйлай шухала олохон асуудалнуудта харюугай үгтөөгүй байһаниинь халагламаар. Хубилган шэнэдхэлгын гаталһан замда ёһотой шэнжэлэл хэгдээгүй, саашанхи ажал ябуулгануудай талаар бүтэмжэтэй һайн дурадхалнууд оруулагдаагүй. Эдэ бүгэдэн тухай партиин съезд дээрэ тоосохо болоолди. Хубилган шэнэдхэлгын үе сагай алдуунуудые, эдэ бүгэдын хэдэй гэмээр гараһые сэхэ руунь хэлэхэ хэрэгтэй. Мүнөөнэй байдалые шүүмжэлхы ёһоор шэнжэлхэ ёһотойбди. ЦК хубилган шэнэдхэлгые эхилжэ, арад зониие тэрээндэ хабсардуулхадаа, политическэ болон экономическа асуудалнуудай хоорондоо холбоотой шиидхэбэринүүдые эсэстэнь хүрэтэр зохёон хараалаагүй, олохон ушарта яаралтай түргөөр ажалаа ябуулдаг байгаа. Тэсэд политика гээшэ нэн түрүүн ямар хэйшолонгуудтай байхыень уридшалан хараха, багсаамжалха арга шадабари ха юм даа. Тиин мүнөө яаралтай түргөөр абтаһан шиидхэбэринүүдэй үрэ дүнгүүдые амасажа байнабди.

Экономикодо манай гаргаһан алдуунууд юун бэ гэхэдэ, һүүлэй үедэ баталагдан абтаһан хуулинууд, шиидхэбэринүүд али бүхы талаараа жэншэдгүй һайн гэхын аргагүй. Алдуу эндүүнүүдһээ уламжалан, социальна байдал улам түгшүүрилтэй болоно. Демократиие үргэдхэхэдөө, дура зоргоороо ябаха, гэмтэ ябадалые дэбэргээхэ, обществын эб зеые таһалха гэһэн удхатай бэшэл. Мүнөөнэй байдал хубилган шэнэдхэлгын үедэ гүнзэгыгөөр бодомжологдоогүй алхамуудые хэһэнһээмнай тохёолдоо. Эндэ нэн түрүүн хүдэлмэришэн анги ехэ хохидолдо оробо.

Тоорсгигүүд һамааруулхые оролдоно: түрүүшээр муу байгаад, саашадаа һайжарха. Ямар юумэнэй муу байһые арад ойлгоно, харана, ямар юумэнэй һайжарха байһанда этигэнэгүй, саашадаа хүлеэхые хүсэнэгүй.

Бүхы предприятинуудай, кооперативуудай, эрдэмэй эмхи зургаануудай экономическа талаараа адли тэгшэ эрхэ байдалда байхынь тула тиимэ экономическа реформо бэелүүлхэ хэрэгтэй гэжэ үгэ хэлэгшэ мэдүүлээ. Ажахы эрхилэлгын элдэб түхэл шэнжэнүүдтэ, ажалай түлбэриин тад ондоо байлга үнэн сэхэ ажалшадай дурыень гутаана.

Ниитын эмхинүүд тухай, бүхы юумэ хуулиин үндэһэ һуури дээрэ табижа бэелүүлдэг партинууд тухай хуулинуудые баталан абалгые түргэдхэхэ шухала. Засаг захиргаан хүсэн түгэс, элдэб социальна бүлэгүүдэй аша туһые бэелүүлхэ аргатай засаг болохо зэргэтэй. Гэбэшье тэрэ үсөөнхиин дууе шагнаха, элдэб хараа бодолнуудта хүндэтэйгөөр хандаха ёһотой.

Өөһэдөө өөһэдыгөө тодорхойлхо, амяараа болохо, таһарха хүрэтэр нацинуудай эрхын ленинскэ гол ёһые партиин баримталан бэелүүлхэ тухай проектын дүримые дэмжэнэб. Манай холбоон республиканудай һайн дуранай харилсаан болог лэ. Росси үлүү һайн байдалтай байхые һананагүй, адли тэгшэ эрхэтэй республиканудай дунда үнэхөөрөөшье, адли тэгшэ эрхэтэй, бэеэ дааһан байдалтай республика байхые хүсэнэ. Манай партийна орган ямар байха ёһотойб гэжэ Россиин коммунистнууд һаяын сагта тодорхойлхо зэргэтэй: КПСС-эй ЦК-гай Россин бюро гү, али партиин Центральна Комитет гү?

Ушар байдалые дэбэргээхэ гэнэ бэшэб, зүгөөр манайшье орон доторхи, Европын оронуудайшье үйлэ хэрэгүүд этигэл найдалыемни батадханагүй. Эхэ оронойнгоо хуби заяанай түлөө зүрхэмни шэмшэржэ байна. Саашадаа хүлеэжэ болохогүй. Экономикын талаар, мүн политикын талааршье партиин шиидхэхы хэмжээнүүдые абаха ёһотой. Тон харюусалгатай үе саг хүрэжэ ерэбэ. Энээнһээ Эхэ оронноймнай, партиин хуби заяан дулдыдаха байна. Унжагайралгыемнай арад зон хүлисэхэгүйл.

Хубилган шэнэдхэлгын табан жэл соо политическэ хүнгэн бэшэ һургуули гараабди, гэжэ КПСС-эй Центральна шалгалтын комиссиин гэшүүн, үйлэдбэриин «Туркменгазпром» нэгэдэлэй үрэмдэлгын мастер **А. Б. Шалыгев** хэлэбэ. Демократиин ба олондо мэдээсэлгын эрилтэ ехэтэй һургуулида һураабди, һуранабди. Али бүхы шэнэ юумэндэл адли, хубилган шэнэдхэлгэ саг үргэлжэ элдэб һаад тодхорнуудтай ушарна.

Мүнөө үедэ орон доторхи байдал хүшэр хүндэ. Тэсэд иимэ эрхэ байдалда мэгдэһэнэй, бусадһаа шангаар хашхарһанай хэрэггүй, харин хүсэлэл оролдолгонуудаа нэгэдүүлжэ, хүдэлхэл хэрэгтэй гэһэн тон зүб бодол зэдэлээ. Тиимэһээ хүдэлмэриин тодорхой программа хэрэгтэй. Манай хараа шугамые элирхэйлһэн политическэ платформо партиин болон социализмын ерээдүйн аша туһада коммунистнуудые нэгэдүүлгэдэ, эсэшэ сусашагүй хүдэлмэридэ тэдэниие элсүүлгэдэ шэглүүлэгдэнэ.

Тэрэн соо бүтэмжэтэй дурадхалнууд болон тобшололнууд, нүлөө ехэтэй хэмжээнүүд яһала бии. Тэдэниие бэелүүлхын тула зохихо хандасанууд болон шиидхэбэринүүдые эдэбхитэйгээр бэдэрхэ хэрэгтэй. Партийна организаци бүхэндэ хубилалта хэжэ, коммунист бүхэниие бүри эдэбхитэйгээр хүдэлхые баадхаха арга олдохо байна.

Партиин дурадхагдаһан программна документые баталан абаха хэрэгтэй гэжэ тэрэ хэлээ. Тэсэд хэрэг ябуулгануудай тус платформо зүндөө амжалта хангахагүй гэжэ тэрэ ажаглаба. Нютаг бүхэндэ бии байгаа арга боломжонуудые дүүрэнээр элирүүлжэ хэрэглэхэ хэрэгтэй.

Республика дотор шэнэдхэлгын хэр зэргээр ябуулагдажа байһан тухай хэлэхэдээ, эмхи гуримтайгаар, жэгдээр үнгэрнэ гэжэ үгэ хэлэгшэ тэмдэглэбэ. Тиигэжэ экономикодо, социальна һалбарида, оюун ухаанай талаар байдалда ба хүнүүдэй ухаан бодолдо гэмгүй һайн хубилалтанууд болоно. Табан жэлэй эхинһээ хойшо түйлагдаһан национальна олзын ургалтань арбан нэгэдэхи бүхы табан жэлдэ түйлагдаһан хэмжээе горитойгоор үлүүлэнхэй.

Сэдьхэл бодолой талаар оршон байдал һайжараа, хүнүүдэй социально-политическэ эдэбхи үүсхэл дээшэлээ. Мүнөө жэлэй январиин 7-до үнгэргэгдэһэн Туркмениин ССР-эй ба нютагай Совэдүүдэй арадай депутадуудай һунгалтануудай дүнгүүд энээнэй эли тодо жэшээ болоно. Республика соо түрүүшынхеэ Совет засагай шэнэ бүридэл байгуулагдаа. Тиигэжэ парламентын политическэ ажабайдал эдэбхижэхэ, али нэгэнэйнь шэлэгдэхэ һанамжанууд болон проектнүүд сасуулжа үзэгдэхэ болоно. Совэдэй түрүүшын сесси энэ бодолые батадхана.

Гэбэшье түйлагдаһан дүнгүүд бидэнэй һанаанда хүрэнэгүй гэжэ үгэ хэлэгшэ үргэлжэлүүлбэ. Социальна асуудалнуудай шиидхэгдээгүй байһаниинь һанаа зобооно. Хүдөө нютагуудай социальна байдал гээгдэлдэ оронхой, ажал хэжэ шадахэ хүн зоной олониинь ажалгүй, эхэнэрнүүд хүшэр хүндэ байдалтай. Иимэ шалтагаанаар үхибүүдэй ба эхэнүүдэй гээгдэхэ ушарнууд олон.

Хубилган шэнэдхэлгэ эдэ ба бусад шиидхэгдээгүй асуудалнуудые бии болгоо бэшэ, Тэдэнэр хэдэн арбаад жэлнүүдтэ сугларһан аад, имагтал хубилган шэнэдхэлгын үедэ элиржэ эхилээ. Хүнүүд иимэ дутуу дундануудые тэсэжэ байхаяа болёо. Тиимэһээ тодорхой хэмжээнүүдые баталан абалгые түргэдхэхэ хэрэгтэй.

Республикын хэмжээгээр ажахын тоосоо хэрэглэдэг болохын тула социалис предприяти тухай хуули түргэнөөр баталха шухала гэжэ Туркмениин коммунистнуудай түлөөлэгшэ хэлэбэ. Доодо шатын ажахынуудта тэдэ батадхагдажа, ашаг үрэ үгэжэ эхилхэ ёһотой. Гүрэнэй предприяти тухай хүсэндөө байгаа хуули ажалша коллективүүдтэ бэеэ даанхай байдал хүсэдөөр олгоогүй. Зарим зүйлнүүдэй хүсэд тодорхойлогдоогүй, лаб хангаха тодорхой хуулиин үгы байһан дээрэһээ хүнүүд али бүхы юумэнһээ айдаг болоо.

Гансашье экономикын бараг һайн байдалһаа бэшэ, мүн манай гүрэн соохи сэдьхэл бодолой-политическэ байдалһаа хубилган шэнэдхэлгын хуби заяан дулдыдана гэжэ үгэ хэлэгшэ мэдүүлбэ. Нацинууд хоорондын харилсаанууд, ороной элдэб районуудта болошо байһан үндэһэ яһатанай хёмороо зүришэлдөөнүүд бидэнэй һанаае ехээр зобооно. Иимэ хёмороо зүришэлдөөнүүд муу жэшээ харуулжа болохо, юуб гэбэл, манай республикадашье үндэһэ яһанай илгаа гаргаха бодол баримталдаг хүнүүд бии. Хара аминайнгаа аша туһые хаража, арад зониие тухирдаг байна.

Хүдэлмэришэнэй һанамжын ёһоор, манай федерациие шэнэдхэхэ, нацинууд болон национальна бүлэгүүдэй хоорондохи харилсаануудые бүридүүлхэ талаар КПСС-эй ЦК-гай платформын проект соо дурадхагдаһан арга замууд хүнэй ба арадуудай эрхэнүүдэй эрилтэнүүдтэ харюусаха демократическа общество лаб байгуулжа шадаха, байгуулха зэргэтэйшье байна. Энэ талаар хэлбэришэгүйгөөр дабшаха хэрэгтэй. Эб нэгэтэй байһаараа хүсэтэйбди гэжэ мартажа болохогүй.

Парти хадаа тохёолдоһон байдалһаа социализмын шэнэ замда оруулха аргатай ори ганса хүсэн болоно гэжэ үгэ хэлэгшэ тэмдэглэнэ. Тиихэдээ мүнөөнэйхи шэнги бэшэ, харин һэргээгдэһэн, политическэ тэмсэлшэдэй ёһотой эмхи хэрэгтэй.

КПСС-эй бүхы шатын зургаануудай бэеэ даанхай байдалые үргэдхэхэ хэрэгтэй гэжэ хэлээд, тэрэниие союзна республикануудай партинуудай нэгэдэл болгохо бодолые үрэмдэлгын мастер эрид буруушааба. КПСС хадаа ниитэ нэгэн Программатай ба Уставтай ниитэ нэгэн интернациональна парти зандаа үлэхэ ёһотой гэжэ тэрэ хэлэбэ. Имагтал иимэ парти шэнэ зорилгонуудта бидэниие хүргэхэ, хубилалтануудай хүнгэн бэшэ замаар хүтэлхэ аргатай.

Съездэ бэлэдхэл тухай халта хэлэхэдээ, хүдэлмэриеэ һайса бодожо ябуулха, съездын урда тээхи орёо хүшэр хүдэлмэриин политическэ уг удхые партийна организаци бүхэндэ, коммунист бүхэндэ хүргэхэ хэрэгтэй гэжэ үгэ хэлэгшэ онсолон тэмдэглэбэ.

Энээнтэй хамта тусхай зургааниие байгуулха, съездэ бэлдэхэ бүхы хүдэлмэриие таарруулан хүтэлхэ, тэрэнэй бүридэлдэ хүдэлхын тулада XXVIII съездэ һунгагдаһан делегадуудай дундаһаа эдэбхитэдые хабаадуулха гэжэ тэрээндэ даалгаха тухай Пленум дээрэ хэлэгдэһэн бодолые тэрэ дэмжэбэ.

СССР-эй Конституционно хиналтын комитедэй түрүүлэгшэ **С. С. Алексеевэй** һанамжаар, мүнөөнэй сагта гүнзэгы сэгнэлтэ үгэхэ гээшэ Пленум дээрэ болошо байһан жиирэй бэшэ хөөрэлдөөндэ шиидхэхы һуури эзэлхэ ёһотой. Бусадыешье, өөһэдыгөөшье айлгадаг «кризис», «улам муу болоно», «буруу һүрөө», «һарнин унаа» гэһэн үгэнүүдтэ «няалдашообди» гэжэ тэрэ бодоно. Гэхэ зуура, эрдэм ухаанай ёһотой хараатайгаар мүнөө сагта хандаха болоо һаа, ехэ удхатай сагта общество ажаһууна. Энэрхы шэнжэтэй демократическа социализмын харилсаануудай гуримда орожо байнабди. Бүхы бэрхэшээлнүүд, манай бүхы шиидхэгдээгүй орёо асуудалнууд эндэһээ эхитэй.

Иимэ сэгнэлтэдэ үндэһэлэн, үгэ хэлэгшэ хэдэ хэдэн тобшололнуудые хэжэ, Пленумдэ хабаадагшадай анхаралые хандуулаа. Социализмын буруу һүрэһэн тухай хэлэдэг хүнүүдые тэрэ буруушаана. Иимэ ехэ орон соо харилсаануудай нэгэ гуримһаа нүгөөдэдэ орохо гээшэ бэлэн бэшэ гэжэ саашань тэмдэглэбэ. Партиин иимэ хүшэр, түүхэтэ замда ороод байхада, энэ хүдэлмэриин амжалтаар түгэсэхэ байһанда этигэл найдалаа алдангүй, бүхы хүнүүдые хүшэр хүндэ хүдэлмэридэ зоригжуулха хэрэгтэй. Политическэ засаг дамжуулха гээшэ гол шухала гэжэ олон хүнүүд тоолоно. Тэсэд энэмнай зүндөө асуудалнуудые шиидхэхэгүй. Политическэ засагай эшэ үндэһэн юун болоноб гэбэл, бүгэдэндэ мэдээжэ марксизмын ёһоор экономико эрхилэлгэ болоно. Экономическа засаг эгээл шухала гэжэ үгэ хэлэгшэ һанамжална. Арендын, худалдажа абалгын үндэһэ һуури дээрэ ажалшадай эмхи зургаануудта экономическа бодото дээрэнь дамжуулха тухай тэрэ хэлээ.

Орон соо арендэ тухай хуули бэелүүлэгдэнэгүй гэжэ комитедэй түрүүлэгшэ мэдүүлбэ. Ажалшадай эмхи зургаануудта экономическа засаг олгохо хэрэгые толгойлхыень тэрэ коммунистнуудта дурадхаба. Нэрэ хүндэтэй болохо гээ һаа, энээнһээ үлүү, зүб арга байхагүй. Социализмын үнэхөөрөө нангин энэ хэрэгые коммунистнуудай толгойлоо һаань, партиин нэрэ хүндэ хангагдаха.

Гүрэниие бэхижүүлэн һайжаруулха хэрэгтэй гэжэ тэрэ тэмдэглэбэ. Манай бэрхэшээлнүүд, гэмтэ ябадалай үргэдэжэ байлга манай национальна хохидол болоно бэшэ, Шэлжэлгын тон орёо энэ үедэ бата тогтонижонги байдал хангажа шадаха гол хүсэн—гүрэн түрэмнай һула, шадалгүй байшоо. Заримдаа манай гүрэнэй зургаанууд эгээл жиирэй асуудалнуудые шиидхэжэ шаданагүй. Демократи гээшые үргэдхэһэн дээрэһээ иимэ юумэн болоо гэжэ зарим хүнүүд хэлэдэг. Тэсэд үргэн демократигүйгөөр байжа шадахагүйбди: энэмнай хүн түрэлтэнэй түүхэтэ зам, социалис уг зорилгонуудые батадхаха зам мүн. Демократи үргэдхэхын хажуугаар хуулита гүрэн бэхижүүлхэ ёһотой байгаабди. Верховно Совэдтэ энэ шэглэлээр тодорхой алхамууд хэгдэнхэй. Тобшолон хэлэбэл, сүүдэй реформын талаар горитой хэмжээнүүд баталагдан абтаа. Хуули хамгаалха зургаануудые саашадань бэхижүүлхэ хэрэгтэй.

Платформын проект соо хэлэгдэһэн президентын засаг тухай бодолые үгэ хэлэгшэ һайшааба. Энэнь гүрэнэй засаг бүридхэхэ, тэрээндэ бата тогтонижонги байдал олгохо, хуули хангаха арга замуудай нэгэниинь мүн. Гэбэшье проект соо зарим дутуу дунданууд бии, тэдэниие усадхан, һайса хүдэлхэ хэрэгтэй гэжэ тэмдэглэгдээ. Тобшолон хэлэбэл, бидэнэй ажаһуужа байһан түүхэтэ үе сагай удха шанарые тодорхойгоор харуулха хэрэгтэй. Мүнөө үедэ хэжэ байһан хэрэгүүдтээ коммунистнууд, бүхы эрхэтэдые этигүүлхэ хэрэгтэй. Таряашадта экономическа засаг олгохо шухала тухай үгэнүүдые документдэ оруулхые СССР-эй арадай депутат дурадхаба. Тус платформые тододхоод, һайса бэлдээд, съездэ дамжуулжа болохо гэжэ тэрэ тоолоно.

Энээгээр Пленумэй зүблэхэ зүйлэй түрүүшын асуудалые зүбшэн хэлсэлгэ түгэсэбэ.

(ТАСС).

Һунгалтые угтуулан

ХЭДЭН ХҮНЭЙ ДУНДАҺАА БА ҮГЫШЬЕ ҺАА...

[illegible] тадаа оронхой, кандидадуудтай һунгагшадай уулзалганууд эмхидхэгдэнэ, агитационно хүдэлмэри үргэдэнхэй. Политическэ реформо бэелүүлхэ талаар энэ шатын гол зорилго юун болоноб гэхэдэ, бүридэлөөрөөшье, хүдэлмэриингөө түхэл маягаарһье шэнэ Совэдүүдые һунгалта болоно. Юрэ хэлэхэдэ, мүнөөнэй байдал демократи хүгжөөлгын мүнөөнэй эрилтэнүүдтэ харюусана. Республикын засагай дээдын зургаанай депутадай 170 һууриһа 440 хүн дэбжүүлэгдэнхэй. Бүридхэлдэ абалгын һүүлээр 8 хүн өөрынгөө кандидатура болюулаа. Зүгөөр ондоо юумэн һанаа зобооно. Юуб гэхэдэ, кандидадуудай дунда хүдэлмэришэд, колхозникууд, эхэнэрнүүд, комсомолшууд үсөөн байна. Үшөө тиихэдэ шэнэ Верховно Совэдэй үндэһэ яһатанай талаар бүридэлынь балай зохид бэшэ байхань ха. Энэ мүн лэ һанааемнай зобооно. Тиихэдэ мүнөө агитационно хүдэлмэри ябуулха адли арга боломжонуудые кандидадуудта олгохо шухала. Гэхэ зуура һунгагшадтай сэхэ уулзахада болохо, агитацида зэншөөгүй онол аргануудые хэрэглэхэ эрхэ бии. Тиин тэдэнэр февралиин 28 хүрэтэр сугтаашье, ами амяараашье уулзажа болохо байна. Һунгалта тухай Хуули хазагайруулхагүй гэһэн гансал эрилтэ табигдана.

— Хуули эбдэһэн тухай баримтанууд комиссида мэдээжэ гээшэ гү?

— Тиимэ мэдүүлгэнүүд мэндэ ороогүй, зүгөөр тиимэ ушарнуудай гараһан тухай дуулаһан байнабди. Бидэндэ ороһон мэдүүлгэнүүд гол түлэб кандидадуудые бүридхэлдэ абалгада хабаатай. Тэдэнэй нэгэ заримаанииинь депутадта кандидадуудые буруушааһан, нүгөөдэ бүлэгынь дэмжэһэн удхатай.

— Зарим хэдэн округуудта нэгэ кандидадые юундэ бүридхэлдэ абааб гэһэн асуудалнууд редакцидамнай ороно. Тэрэшэлэн арадай депутадта бүлэг кандидадуудай, СССР-эй арадай депутадууд С. Г. Шапхаевай, В. Е. Карепинэй гараа табиһан хандалга соошье энээн тухай хэлэгдэнэ. Энэ асуудалаар Та юун гэхэ байнат?

— Энэ ушараар бидэ республикынгаа Конституцида, һунгалта тухай Хуулида хандаха ёһотойбди. Буряадай АССР-эй Конституциин 84-дэхи статья соо иигэжэ бэшэгдэнхэй: «...Арадай депутадта кандидадуудай тоо хизаарлагданагүй. Һунгалтын урда тээхи суглаанда хабаадагша хүн бүхэн зүбшэн хэлсэлгэдэ ямаршье, тэрэ тоодо өөрынгөөшье кандидатура дурадхаха аргатай. Һунгуулиин бюллетеньдэ хэдышье кандидатура оруулагдаха зэргэтэй». «Хэдышье» гэһэн үгэдэ онсо анхарал хандуулнаб. Энэ хадаа нэгэн, хоёр, арбан гэхэ мэтэ болоно. Окружной һунгуулиин комиссинууд һунгуулиин 32 округто 1 кандидадые, 50 округто хоёр-хоёрые, 88 округто хоёрһоо дээшэ кандидадуудые бүридхэлдэ абаһан байна. Тиимэһээ нэгэ округто нэгэ кандидадые дэбжүүлгэ ба бүридхэлдэ абалга республикымнай үндэһэн Хуулида харша болоногүй.

Тиимэһээ энэ асуудалые нүгөө талаһаа хаража үзэебди. Депутадта кандидадые дэбжүүлхэ хэн эрхэтэйб, дэбжүүлгые хэн эмхидхэнэб? Тус асуудалай түрүүшын хубида һунгалта тухай Хуулиин 10-дахи статья харюу үгэнэ. «Ажалша коллективүүд, ниитын эмхинүүд, ажаһуудаг газарнуудта һунгагшадай болон сэрэгэй частьнуудта сэрэгэй алба хаагшадай суглаанууд» тиимэ эрхэтэй гэжэ тус статья соо хэлэгдэнэ. Нэгэ кандидадай дэбжүүлэгдэһэн һунгуулиин 32 округто 6 хүдэлмэришэн, 2 инженерно-техническэ хүдэлмэрилэгшэ ба мэргэжэлтэн, ажахын 9 хүтэлбэрилэгшэ, сэрэгэй 4 алба хаагша, хуули хамгаалгын зургаанай 1 хүдэлмэрилэгшэ, совет 2 болон партийна 8 хүдэлмэрилэгшэ дэбжүүлэгдээ.

Һунгалта тухай Хуулиин 23-дахи статьягай ёһоор, депутадта кандидадуудые окружной һунгуулиин комиссинууд эмхидхэдэг. Тиимэһээ окружной һунгуулиин комиссинууд дэбжүүлхэ эрхэеэ гүйсэд хэрэглээгүй гэхэ гү, али дэбжүүлгээ һайнаар эмхидхээгүй байна. Зүгөөр дэбжүүлгын үедэ кандидадуудай тоо хизаарлаһан нэгэшье ушар гараагүй. Ондоогоор хэлэбэл, һунгалта тухай Хуули хазагайруулагдаагүй.

Энээнтэй дашарамдуулан, үшөө нэгэ зүйл тухай. Ганса кандидадтай округууд тухай шууяан болоходоо, партийна хүдэлмэрилэгшэд түшаа нэн түрүүн үгэ зугаа гарана. Тиихэдээ Буряадай АССР-эй арадай депутадта кандидадаар дэбжүүлэгдэһэн хүнүүдэй дундаһаа партийна хүдэлмэрилэгшэд оройдоол 48 хүн болоно гэхэ гү, али 10,7 процентнь болоно, харин 40-иинь хэдэн хүнтэй суг дэбжүүлэгдэһэн байна гэжэ хэншье хэлэнэгүй. Гэхэ зуура иимэ ажаглалта хэлтэй ха: округ бүхэндэ нэгэ кандидадые бүридхэлдэ абалга хадаа элдэб ондо ондоо ушар шалтагаантай байна.

А. СУББОТИН.

ХОТО, ХҮДӨӨГЭЙ ҺОНИН

ЭНЭРХЫ СЭДЬХЭЛТЭН

Үнгэрэгшэ жэлэй январиин нэгэнэй номерто Ажалай Улаан Тугай орденто авиационно заводой ажалша бэрхэ коллектив ажалай, дайнай ветерануудта, нэн түрүүлэн үхибүүдтэ энэрхы сэдьхэлтэйгээр хандаха, тэдэнэртэ али болохо туһаламжа үзүүлхэ тухайгаа газетээр дамжуулан мэдээсээ бэлэй. Тиихэдээ эдэнэр «Энэрхы сэдьхэлтэнэй хүдэлөөн» гэһэн уряа республика дотороо түрүүлэн соносхоо һэн.

Эндэ «Айболит» гэжэ нэрэтэй комплексын барилгада заводой ниитын эмхинүүд, эхэнэрнүүдэй совет, Улаан Хэрээһэнэй бүлгэм, заводой соцгородогой ажалша коллективүүд болон бусад эмхинүүд туһаламжа үзүүлжэ эхилээ юм.

— Заводой профсоюзай комитет 6480 түхэриг мүнгэ һаяхан бидэнэртэ дамжуулан үгэбэ. Энэ мүнгөөрнь пенсидэ гараһан, гэр бүлэгүй ганса бэе пенсионернууд 8-дахи столоводо орожо, түлбэригүйгөөр үдын хоол бариха аргатай болобо,— гэжэ Улаан Хэрээһэнэй комитедэй түрүүлэгшэ Марина Анатольевна Королева хөөрэнэ.

Үнгэрэгшэ жэлэй декабрь һарада Улаан Хэрээһэнэй бүлгэмэй эдэбхитэд посёлогойнгоо айлнуудаар ябажа, хэрэгһээ гараһан, зүгөөр хахараа, хангирааагүй хубсаһа хунар суглуулаа юм. Тиигэжэ ганса бэе пенсионернууд болон олон үхибүүдтэй айлнуудта суглуулагдаһан энэ хубсаһан үгтэжэ эхилээ.

Улаан Хэрээһэнэй комитет олон үхибүүдтэй гэр бүлэдэ 20 комплект унтариин шэнэ хэрэгсэлнүүдые тараажа үгэһэн байна. Тиихэдэ Улаан-Үдэ хотын Улаан Хэрээһэнэй бүлгэм заводой комитедэй зуурашалгаар 4 гэр бүлэдэ унтариин хэрэгсэлнүүдые абажа үгэһэн байха юм.

— Ажалай, дайнай ветеранууд, бага балшар наһанһаа инвалид болоһон үхибүүд бидэнэрэй энэрхы сэдьхэлтэй туһаламжа хүлеэдэг гээшэ. Бидэнэр Улаан Хэрээһэнэй бүлгэмэйхидтэл адли айлаар ябажа хубсаһа суглуулна, олоһон хубсаһаяа тэрэ доронь тараажа үгэнэбди,— гэжэ заводой эхэнэрнүүдэй соведэй түрүүлэгшэ Галина Александровна Дождикова хөөрэнэ.

Байгша оной март һарада посёлогой тэг дунда гэхээр хэрэгһээ гараһан хубсаһа хунар суглуулжа абаха тусхай пункт нээгдэхээр хараалагдана. Мүн эндэнь инвалидуудай клуб нээгдэжэ, үлбэр болоһон ажалшад сугларжа, хани ёһоор танилсаха, хөөрэлдэхэ аргатай болохо.

«Айболит» гэжэ нэрэтэй комплексын барилгада энэрхы сэдьхэлтэнэй зүгһөө мүнгэн орожо эхилэнхэй. Энэ барилга ерэхэ жэлдэ эхилхээр хараалагдажа, проект зохёогдожо байнхай.

Г. ЕЛИСЕЕВА.

ҮШӨӨ НЭГЭ БАЯР

Үнгэрэгшэ жэлэй октябриин нэгэнһээ ажалай ветерануудта «Хүнгэлэлтэ абаха эрхэ тухай» үнэмшэлгэ барюулагдажа эхилээ. Илангаяа «1941—1945 онуудай Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай үедэ шэн габьяата ажалай түлөө» гэһэн медальда хүртэһэн тэрэ үеын ажалшадта энэ үнэмшэлгэ барюулагдажа үргэлжэлһөөр.

— Манай райондо хотын бусад районуудта орходоо Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай жэлнүүдтэ тылдэ шэн габьяата ажалаараа суурхаһан ажалай түрүүшүүл олон гээшэ. Үнгэрөөд байһан үе соо бидэнэр мянганһаа олон ажалай ветерануудта —«1941—1945 онуудай Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай үедэ шэн габьяата ажалай түлөө» гэһэн медаляар шагнагдаһан хүнүүдтэ тусхай үнэмшэлгэ барюулаад байнабди,— гэжэ арадай депутадуудай Железнодорожно районно Соведэй гүйсэдкомой социально-тэдхэмжын таһагые даагша Г. М. Кыштымова хөөрэнэ.

Энэньшье ойлгосотой. Хэнэйшье мэдэһээр Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай жэлнүүдтэ аха нүхэдөө, хани нүхэдөө, аха дүүнэрээ дайнда эльгээһэн үбгэд, хүгшэд, эхэнэрнүүд, бэгашуул гэртээ үлөөд байхадаа, дайн сэрэгэй түргөөр дүүрэхын тула оролдон, унаһан малгайгаа абаха забдагүй гэхээр колхоз, совхоздоо, түрэл завод, фабрикануудтаа һүни, үдэрые илгангүй хүдэлжэ гараһан байна. Эдэ бүгэдые үндэрөөр сэгнэн, парти, правительство тылдэ хүдэлһэн ажалшадта барюулагдаха тусхай медаль бии болгожо, урмашуулаа һэн.

Имэ медальтай ажалшадта 1941—1945 онуудай Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнда Илалтын түйлагдаһаар 20, 30, 40 жэлэй ойн баяр... медальнууд нэмэжэ барюулагдаа. Харин үнгэрэгшэ жэлһээ имэ хайра шагналда хүртэһэн ажалай ветерануудта хүнгэлэлтэ үгэһэн тусхай үнэмшэлгэ барюулагдадаг болобо.

Энэмнай үндэр наһатай болоко ябаһан тэрэ үеын ажалша бэрхэ таряашад, малшадта, үйлэдбэри дээрэ хүдэлжэ гараһан хүдэлмэришэдтэ энэрхы сэдьхэлтэйгээр хандажа, тэдхэмжэ үзүүлгын үшөө нэгэ һайн тэрэшэ болоко үгэнэ гээшэ. Имэ үнэмшэлтэй болоһон манай ороной эрхэтэд Эхэ орон соогуураа ябахадаа, элдэб олон хүнгэлэлтэ абаха, ниитын транспортаар түлбэригүйгөөр ябажа байха аргатай болохо юм.

— Би тиихэдэ колхоздоо бухгалтераар хүдэлдэг һэм. Харин 1946 оной зун бидэнэр «1941—1945 онуудай Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай үедэ шэн габьяата ажалай түлөө» гэһэн медальда хүртэхэдөө, аргагүй урмашаа, баясаа һэмди. Мүнөө наһанайнгаа амаралтада гараад, Улаан-Үдэ ерэнхэй, басагад, хүбүүдэйнгээ үхибүүдые үргэлсэжэ ябанаб. Дайнай үедэ хэһэн ажалай түлөө медальтай ажалшадта тусхай үнэмшэлгэ үгэнэ гэжэ дуулаад, эндэ ерээ һэм даа,— гээд урдандаа Баргажанай районой Карл Марксын нэрэмжэтэ колхоздо бухгалтераар хүдэлһэн Д. Б. Цыренова омогорхоо һэн.

Б. ЦЫРЕМПИЛОВ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: арадай депутадуудай Железнодорожно районно Соведэй гүйсэдкомой социально-тэдхэмжын таһагые даагша Г. М. Кыштымова Д. Б. Цыреновада үнэмшэлгэ барюулжа байна.

Авторай фото.

ХЯАГТЫН РАЙОНҺОО МЭДЭЭСЭНЭ

70 ЖЭЛДЭ ЭБТЭЙ ЭЕТЭЙГЭЭР

Районой Новодесятниково һууринда Корней Тимофеевич Вера Васильевна Григорьевтоной гэр бүлэ ажаһуудаг юм. Эдэ хоёр алар 70 жэлэй туршада эбтэй эетэйгээр ажаһуужа, аша, гушанараа үргэлсэжэ ябана.

Хорёод онуудай үеэр Корней Тимофеевич милицидэ, нютагтаа хамтын ажахын тогтоходо, трактористаар ажаллаһан алдартай. Тэрэ «1941—1945 онуудай Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай үедэ шэн габьяата ажалай түлөө» гэһэн медаляар шагнагданхай юм.

Григорьевтон 5 үхибүү хүл дээрэнь гаргаа. Ехэ хүбүүн Иваниинь механизатораар, Архилын Ехэ-Нугын совхозой отделениие эрхилэгшээр ажаллаа. Эдүгээ мүнөө хэшоулан наһанайнгаа амаралтада гаранхай. Гурбадахи хүбүүн Колинь районой киносетиин директорээр, Мишань жолоошоноор, Анна басаганиинь тогоошоноор мүнөө хүдэлнэ. Энэ бүлын хамтын ажалай болзор тоолоо һаа, 200 жэл болоно.

70 жэл соо сугтаа ябаһан Корней Тимофеевич Вера Васильевна хоёр 15 ашатай, 6 гушатай болонхой юм.

ҺУРАГШАДАЙ ЭДЭБХИ

Ю. А. Гагаринай нэрэмжэтэ Хяагтын 2-дохи дунда һургуулида яармаг үнгэргэгдэжэ, түрэлхид болон багшанарые баясуулба. Һургуулиин 6-дахи, 7-дохи, 8-дахи классуудай һурагшад яармагта хабаадажа, гоё һайхан бүтээлнүүдээ эндэ оргошодто дурадхаба.

Яармагта сугларһан мүнгөөэ һурагшад энэрхы сэдьхэлэй жасада эльгээхэ юм.

ЗАЛУУШУУЛЫЕ УДАРИДАГША

Хяагта хотын медицинскэ училищиин студентнүүд поэзидэ дуратайшуулай кружок эмхидхэбэ. Тус кружогые математикын багша Л. А. Чумакова ударидажа, оронойнгоо мэдээжэ уран зохёолшод, поэдүүдэй бүтээлнүүдтэй дүтөөр танилсуулна. Лидия Антоновна өөрөө шүлэг бэшэхэ дуратай, залуушуулай ёһотойл ударидагша юм.

Студентнэр Лена Буеравная, Таня Васильева, залуу багша Гэрэл Банзаракцаева болон бусад тус кружогой эдэбхитэд болонхой.

Е. СУРМАЧ.

Ц-Н. ОЧИРОВАЙ ВЫСТАВКЭ

Уран зурааша Цырен-Намжил Очировай 70 жэлэй ойдо зорюулагдаһан выставкэ Могсохоной дунда һургуулида табигдаа. Цырен-Намжил Очиров 1940—1970-аад онуудаар эндэ багшалһан юм. Энэнһээ урда тээхэнэ уран зураашын выставкэ Москва, Эрхүү, Владимир, Каунас хотонуудта амжалтатайгаар үнгэргэгдөө һэн.

Февралиин 5-да Ц-Н. Очировай түрэһэн үдэр. «Буряад-Монголой ёһо заншалһаа ба ажабайдалһаа» гэһэн уран зураашын выставкэ Хэжэнгэ тосхоной «Одон» кинотеатр соо үнгэргэгдэбэ. Тус выставкэдэ ороной олон музейнүүдтэ табигдаһан эрхим зохёолнуудынь хэжэнгынхидэй үзэмжэдэ харуулагдажа эхилбэ. Тэдэнэй дунда мүн һая мүндэлһэн зурагууд олон.

Хэжэнгын район. **С. ЖАПОВ.**

ҮҮДЭЕЭ ҮРГЭНӨӨР СЭЛИНЭ

Туранай совхозой Хойто-Гол һууринда һаяхан шэнэ магазин нээгдэбэ. Туранай сельпогой түрүүлэгшэ Серафима Васильевна Аюшеева эндэ ехэ үүсхэл, оролдолго гаргаһан байна.

Тус магазинай барилга совхозой хүдэлмэрилэгшэдэй уран гараар бүтэбэ.

Баһал имэ нэгэ магазин Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой Шулуута һууринда ашаглалгада үгтэбэ. Колхозой гэшүүд энэ магазиние мүн лэ өөрынгөө хүсөөр бариһан байха юм, һүүлэй жэлнүүдтэ зоной социальна ажабайдал, ажаһуудал һайжаруулхын тула горитой хэмжээ ябуулганууд бэелүүлэгдэжэ байдаг болонхой.

Түнхэнэй район. **Л. ШАРГАГШАНОВ.**

Манай районой агропромсоюз жэлэй дүнгөөр хүдөө ажахын үйлэдбэриин эрхим мэргэжэлтэдые тодоруулжа, тусхай шангаар урмашуулдаг гээшэ.

АЯНШАЛХАЯА МОРДОБО

Үнгэрһэн жэлдэ һайнаар хүдэлжэ гараһан мэргэжэлтэд— Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой ахамад агроном Михаил Наумович Третьяков, Суулгын совхозой ахамад бухгалтер Дулма Бальжаровна Санхиева, «Путь Ленина» колхозой ахамад инженер Михаил Петрович Леванов, Заганай колхозой ахамад экономист Мария Петровна Кривогорницына гэгшэд Чехословаки мордобо.

Харин Суулгын совхозой ахамад ветврач Сырен-Доржо Доржиевич Тарбаев ба үүлтэртэ малай кооперативай түрүүлэгшэ Михаил Николаевич Заринов гэгшэд аха дүү Монгол һайхан ороноор ябаад ерэхэ болоно.

В. ШИРДАРМАЕВ.

Мухар-Шэбэрэй район.

МВД-һээ МЭДЭЭСЭНЭ

Байгша оной январиин 29-һөө февралиин 5 болотор республика дотор 162 аюулта хэрэгүүд тодоруулагдаба. Тэдэнэй тоодо 6 хүн алуулһан, 22-ынь хүндөөр гэмтэһэн байба. Тиихэдэ 26 ушарта хүнэй бэе зорюута хүндөөр гэмтээһэн, тэдэнэй дэ добтолһон, гүрэнэй, ниитын зөөри хулгайлһан 19, айлай гэртэ орожо хулгай хэһэн 58 баримта тодоруулагдаһан. 6 автомашина хулуугдаһан, 2 ушарта милициин хүдэлмэрилэгшэдтэ эсэргүү ябадал гаргагдаһан, наркотическа бодосуудые худалдаха 2 ушар, бусад 16 гэмтэ ябадалнууд элирүүлэгдэһэн байха юм.

Январиин 4-дэ танигдаагүй хоёр хүн эрхэтэн К. гэгшэһээ видеомагнитофон 6 мянган түхэригөөр абаха гэжэ хэлсээд, тэрээндээ мүнгэнэй орондо «кукла» барюулба. Шалгажа үзэхэдэ, тэндэнь оройдоо 1583 түхэриг байба. Элдэб аашаар хүниие мэхэлдэг, тонодог Рябов Г. С., Кондаков А. О. гэгшэд баригдажа, мүрдэлгэ хэгдэнэ.

Январиин 29-дэ үдэшын 5-һаа 8 час болотор саг соо шэлэй заводой Мир үйлсын гэрэй сонхоор хулгайшад орожо, эрэ хүнэй хоёр костюм хулгайлагдаһан байгаа. Хулгай хэһэн эрхэтэн Бельгаев А. С. баригдаа. Энэл үдэшэлэн һогтуугаар «Сэлэнгэ» ресторанда ороһон Железнодорожно техникумэй студент Ляхов Ю. М. ягаашьегүй һууһан Б. гэгшые сохиһон байба.

Январиин 30-да 22 час 30 минутада Советскэ районой Корабельна үйлсэдэ танигдаагүй хоёр хүн эрхэтэн С. гэгшэдэ хутага харуулан айлгаад, малгайень абаад тэрьедээ. Патрульно-постовой албанай хүдэлмэрилэгшэд энэ хэрэгые түргэн саг соо элирүүлжэ, Арефьев В. В., Шанхаев Г. И. гэгшэдые бариһан, хутагыень абаһан, малгайень эзэндэнь бусааһан байна. Мүн имэ ушар Октябрьска районой автобусой буудал дээрэ болоһон байба. Урдандаа хуулиин харюусалгада хабаадуулагдаһан Медведев Ф. Г., Телешова И. Н. гэгшэд эрхэтэд С, Л. хоёрой малгайнуудые буляажа абаад, тэрьелээ юм. Мүрдэлгын дүнгөөр эдэнэр баригдаба.

Железнодорожно районой Лысогорско үйлсэдэхи 85-дахи гэр үглөөнэй 5 час 40 минутаһаа дүрэжэ эхилбэ. Түймэр сарагшадай энэ гэртэ ороходонь, гэрэй эзэн Кузнецов С. М. алууланхай хэбтээ. Мүрдэлгэ хэхэдэ, хаанашье ажалладаггүй, бэдэрэгдэжэ байһан Е. гэгшэ баригдаа.

Үнгэрһэн үе соо харгын-транспортна 14 аюул боложо, 3 хүн наһа бараа, 11 хүн хүндөөр гэмтээ. Мүн энэ үедэ 31 түймэр болоһон байха юм.

Буряадай АССР-эй МВД-гэй пресс-бүлэг.

ТЕЛЕВИДЕНИ

ФЕВРАЛИИН 12-һоо 18 хүрэтэр

ПОНЕДЕЛЬНИК, 12

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 16.30 — «Пою о любви» — фильм-концерт. 16.50 уран һайханай фильм. 17.55— «Как так в Арсеньеве»—баримтата фильм. 18.25 — Хүүгэдтэ зорюулагдаһан дамжуулга. 19.25 — Соносхолнууд, мэдээсэл. 19-30 — Время. 20.00 — «Соведүүдтэ — засаг!» гэһэн циклһээ. «Москва—Ленинград—Кишинев» — гэһэн теле-хүүргэ. 21.00—«Противостояние» — 5 серитэй уран һайханай фильм. 2-дохи сери. (1-дэхи хубинь). 22.00 — Время. 22.30 — Политическэ ендэр. 23.00 — «Противостояние» — 5серитэй уран һайханай фильм. 2-дохи серинь. (2-дохи хубинь). 24.00 — Б. Л. Пастернагай түрэһөөр 100 жэлдэ. Литературно-уран һайханай «Үгэ» гэһэн видеоканал.

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 12.05 — «Ород хэлэн». 12.35 — Астрономи. 11-дэхи класс. 13.05 — «Хождение по мукам» — уран һайханай фильм. 6-дахи сери. «Телегин». УЛААН-ҮДЭ. 17.30 — Хүгжэмтэ уулзалганууд. Буряадай Композиторнуудай холбооной 50 жэл...

ВТОРНИК, 13

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 12.25 — Хүүгэдтэ зорюулагдаһан дамжуулга. 13.25 — Соносхолнууд, мэдээсэлнүүд. 13.30 — Время. 16.30 — «Немухинские музыканты»— үхибүүдтэ фильм. 17.40 — «Зачем ты строишь этот дом» — баримтата фильм. 18.00—«Хоор болон бидэ». 18.40—«Газар дэлхэй — манай хамтын ажал» — фотоконкурс. 18.45 — Философиин асуудалаар хөөрэлдөөн. 19.30 — Время. 20.00 — «Соведүүдтэ — засаг». 20.30— Танилсагты: уран зурааша Теймураз Мурзанидзе. 20.50 — «Противостояние» —5 серитэй уран һайханай фильм. 3-дахи сери. 22.00 — Время. 22.30 — Шухала асуудалаар хөөрэлдөөн. 22.45 — «Минии Чайковский», РСФСР-эй арадай артист, пианист М. Плетнев хөөрэнэ. 23.45 — «Үйлэ хэрэгүүд ба һанамжанууд». Совет-англиин программа. 00.15 — Авторска дуун.

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 12.05 — Француз хэлэн дээрэ баримтата фильмүүд. 12.35 — Хүгжэм. 6-дахи класс. 13.05 — «Хождение по мукам».—уран һайханай фильм. 7-дохи сери. «Катя». 14.20 — Ритмическэ гимнастика. УЛААН-ҮДЭ. 17.35 — Киногоор аяншалгын альманах. 17.55—«Пламя», «Контингент» — баримтата фильмүүд. 18.55 — Байгал. 19.20 — «Зүүн Сибирь» — киножурнал. 19.30 — «Байгалай үмэнэхи газар дээрэ». РСФСР-эй арадай депутадуудта кандидадууд Л. К. Литвин. М. А. Спасов хоёр дамжуулгада хабаадаха. 20.15 — «Минии хараа шугам», Буряадай АССР-эй арадай де...

СРЕДА, 14

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 14.55 — СССР-эй Верховно Соведэй сессиин нээгдэлгэ. Һүүлээрнь ССР Союзай Гүрэнэй камерна оркестр наадаха. 17.30— Хүүгэдтэ зорюулагдаһан дамжуулга. 18.30 — Останкиндахи концертнэ студида ажал хэрэг эрхилдэг хүнүүдэй уулзалга. 19.30 — Время. 20.00 — С. Рахманиновай болон П. Чайковскиин зохёолнууд. 20.50 — «Противостояние» — 5серитэй уран һайханай фильм. 4-дэхи сери. 21.55 — Соносхолнууд. Мэдээсэлнүүд. 22.00 — Время. 22.30 — Вячеслав Малежик танниие урина.

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 11.55 — «Мастер и бригантина»—баримтата фильм. 12.25 — «Баллада» — фильм-концерт. 13.15 — «Мирная жизнь отставного майора» — баримтата фильм. 13.35 — «Хождение по мукам» — уран һайханай фильм. 8-дахи сери. «Даша». 14.55 — СССР-эй Верховно Соведэй сессиин нээгдэлгэ. Һүүлээрнь ССР Союзай Гүрэнэй камерна оркестр наадаха. УЛААН-ҮДЭ. 17.30 — Киноочерк. 17.50 — «Манай айлшад». 18.25 — «Энэрхы сэдьхэл» гэһэн ябуулга. 18.50 — Байгал. 19.15 — «Шалгалта». Сэрэгшэд-афганецууд, нютагай Соведүүдэй арадай депутадуудта кандидадуудтай уулзалга. 19.55 — «Барилгашан» программа. «Гэр байра — 2000» (сэхэ дамжуулагдаха). Улаан-Үдэ хотын Же...

ЧЕТВЕРГ, 15

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 12.25 — Хүүгэдтэ зорюулагдаһан дамжуулга. 13.25 — Соносхолнууд. мэдээсэлнүүд. 13.30 — Время. 16.30— Илалтын 45 жэлдэ. «Солдадай мемуарнууд» гэһэн циклһээ. «И орденов своих с собою им не положено иметь» —баримтата фильм. 17.30 — Мультфильмнүүд. 18.00 — «Как у Сунжи, как у реченьки» гэһэн дамжуулга. 18.30 — Останкинадахи концертнэ студида хэрэг ябуулга эрхилдэг хүнүүдэй уулзалга. 19.30 — Время. 20.00 — Хоккейгээр СССР-эй чемпионат. ЦСКА — «Химик». 22.00 — Время. 22.30 —«Хубилган шэнэдхэлгэ: асуудалнууд ба тэдэниие шиидхэлгэ» СССР-эй нютагай өөрын захирганай ба нютагай ажахын юрэнхы үндэһэ һуури тухай хуулиин проектые зүбшэн хэлсэлгэ. 23.30 — США-гай национальна симфоническа оркестрэй концерт. Уран һайханай хүтэлбэрилэгшэ ба ахамад дирижерынь М. Ростропович. 01.50 — Ехэшүүлдэ мультфильм.

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 12.05 — «В поисках Санкт-Петербурга» — баримтата фильм. 12.35 — Литература. 10-дахи класс. 13.05 — «Хождение по мукам» —уран һайханай фильм. 9-дэхи сери. «Рощин». 14.10 — Ритмическэ гимнастика. УЛААН-ҮДЭ. 17.30 — Киноочерк. 17.40 — «Был день и час» — баримтата фильм. 18.30— Байгал. 18.55— Газаа тухай хөөрэлдөөн. Буряадай АССР-эй арадай депутадта кандидат А. П. Калашников дамжуулгада хабаадаха. 19.30 — «Ая-ганга» (буряадаар). 20.15 — «Танай бэшэгүүдээр». Инва...

ПЯТНИЦА, 16

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 12.00—Арадай уран бэлигэй телепрограммануудай «Һолонго» гэһэн уласхоорондын VIII фестиваль. (Швейцари). 12.30— Хүнэй институт. 13.30— Время. 16.30—«Хэрбээ тэды хүрөө һаа...» 17.15—«Биография для прокурора»— баримтата фильм. 18.10—«Үхибүүдтэ ангуудай гүлгэд тухай». 18.40— Эрдэм ухаанай һонин. 19.25— Соносхолнууд, мэдээсэлнүүд. 19.30— Время. 20.00— Ленининие уншанабди. 20.30— Балалайкаар наадаха. 20.55— «Противостояние»—5 серитэй уран һайханай фильм. 5-дахи сери. 22.00— Время. 22.30— Шухала асуудалаар хөөрэлдөөн. 22.40—«Хараа бодол». 00.10— Хүгжэмтэ дамжуулга.

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 11.55—Англи хэлэн дээрэ дамжуулга. 12.35— Оршон тойронхи дэлхэймнай. 2-дохи класс. 12.55—«Хождение по мукам»— уран һайханай фильм. 10-дахи сери. «Полночь». УЛААН-ҮДЭ. 17.35—«Эх, скучное время, пройди поскорее»— баримтата фильм. 18.25 — Буряад ороной һонинууд. РСФСР-эй арадай депутадуудта кандидадууд А. Н. Баженов, В. В. Мантатов, Буряадай АССР-эй— Д. М. Михайлова, М. В. Урбаева гэгшэд дамжуулгада хабаадаха. 19.25— Буряад хэлэнэй хэшээл. 20.00—«Альтернатива» —телеклуб. Улаан-Үдын гор...

СУББОТО, 17

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 11.55—«Современница»— киножурнал. 13.10 — Илалтын 45 жэлдэ. «Время вынбрало нас»—5 серитэй уран һайханай фильм. 4-дэхи сери. 14.20—«Очевидное - невероятное» гэһэн дамжуулга. 15.20— Леонид Быковэй фильмүүд болон рольнууд. «Зайчик»— уран һайханай фильм. 16.40— Арадай уран бэлигэй телепрограммануудай «Һолонго» гэһэн уласхоорондын VIII фестиваль (Тунис). 17.15— Парти тухай хөөрэлдөөн. 18.15 —Богони фантази. 19.00— Уласхоорондын шэнжэлэл. 19.45—«Парнас гээшэ шата». 20.00— Майамда мэргэжэлтэ баскетболой фестиваль. Америкын бүхы бэрхэ баскетболистнуудай матч. 22.00— Время. 22.30— Шухала асуудалаар хөөрэлдөөн. 22.40— Телескоп. 22.55—«КВН-90». Днепропетровскдо «Хүхюун ба һанаамгайшуулай клубай» командануудай Бүхэсоюзна нэгэдэхи фестиваль. 01.25—«А» программа.

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 12.20— Гармонь дээрэ наадаха. 12.50— Чернобыльдохи экологическа байдал тухай «Третий цвет времени» гэһэн баримтата фильм. 14.00 —«Юрмала-90». Эстрадна дуу гүйсэдхэдэг залуушуулай Бүхэсоюзна V регионально шата. Ташкентһээ дамжуулагдаха. 14.40— Мультфильмнүүд. 15.00 —«Ород хэлэн». 15.30—«Совет Росси»— видеоканал. 18.00 — «Диалог со сценой»— фильм-...

ВОСКРЕСЕНИ, 18

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 12.00— Үглөөнэй энеэдэ нааданай дамжуулга. 12.30—«Дэлхэйе тойрон»— альманах. 13.30—«Элүүр энхэ байлга». 14.15— Илалтын 45 жэлдэ. «Время выбрало нас» —5 серитэй уран һайханай фильм. 5-дахи сери. 15.20— Бултанда хабаатай педагогико. 16.20—Уран шүлэгэй долгин дээрэ. 16.25— Хүдөөгэй ажал хэрэгүүд. 17.40 —«Мио, мой мио»— уран һайханай фильм. 19.30— Концерт. 20.00— Мультфильм. «Волейбол на песке»— баримтата фильм. 20.45—«Квартира»— уран һайханай фильм. 22.00— Долоон үдэр. 23.00—«Хэтэдээ мүнхэ зүйлнүүд тухай бодолнууд». 23.15— П. И. Чайковский. 5-дахи номерой симфони. 00.15— Баримтата фильм.

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 11.30—«Ревизор» — уран һайханай фильм. 13.45 —Конькигаар урилдалгаар дэлхэйн чемпионат. Эрэшүүл. 14.45 «Совет Росси»— видеоканал. 17.15— Баримтата фильм. 18.20 —Уласхоорондын конкурснуудай лауреат Д. Хворостовский дуулаха. 19.00— Конькигаар урилдалгаар дэлхэйн чемпионат. Эрэшүүл. 19.30— Уласхоо...

Сэнхир экран

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА.

МОСКВА. 9.00 — «Бултанай эрхилхэ спорт». 9.15 — «Спортлотогой» тираж. 9.30 — Ритмическэ гимнастика. 10.00 — «Эртэ үглөөнһөө». 11.00 — «Эсэгэ орондоо алба хэнэ». 12.00 — Үглөөнэй энеэдэ нааданай дамжуулга. 12.30 — «Аяншалагшадай клуб». 13.30 — «Хүгжэмтэ киоск». 14.00 — Время выбрало нас — 5 серитэй уран һайханай фильм. 3-дахи сери. 15.05 — Фотоконкурс. 15.10 — «Элүүр энхэ байлга». 15.55 — «Баллада» — фильм-концерт. 16.45 — Хүдөөгэй ажал хэрэгүүд. 17.45 —«Дуу һанажа аба». 18.00 — Мэдээсэлэй - публицистическэ «Марафон—15» гэһэн дамжуулга. 19.30 — Баримтата фильм. 20.00 — Оперно сценын түрүү артистнуудай хабаадалгатай концерт. 20.55 — «Противостояние» — 5 серитэй уран һайханай фильм. 1-дэхи сери. 22.00 — Долоон үдэр. 23.00 — «Хэтэдээ мүнхэ зүйлнүүд тухай бодолнууд». 23.15 — П. И. Чайковскиин дүрбэдэхи номерой симфони. 00.10 — «Тэдэниие Юрмала элирүүлээ». Хүгжэмтэ дамжуулга.

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 9.00 — Зарядкада зогсогты. 9.15 — Мультфильм. 9.35 — «Когда Мордасова поет» —фильм-концерт. 10.10 — Воронежско областиин шухаг ой модон тухай баримтата фильм. 10.40 — «Челюскинцы» — уран һайханай фильм. 2-дохи сери.

ПРАВДА БУРЯТИИ

Мүнөөдэрэй номерто

«Правда Бурятии» КПСС-эй Центральна Комитедэй Пленумэй материалнуудые толилжо үргэлжэлүүлнэ. Газетын нэгэдэхи хуудаһанда КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь М. С Горбачевой хэлэһэн үгэ, хоёрдохи, гурбадахи болон дүрбэдэхи хуудаһануудта Пленум дээрэ үгэ хэлэлгэнүүд үгтэбэ.

«Хүдөө нютагай хуби заяан — манай хуби заяан» гэһэн гаршаг доро республикын партийно-ажахын эдэбхитэдэй суглаан тухай мэдээсэл толилогдоно. Энэ суглаан дээрэ хүдөө нютагай хүгжэлтын шиидхэгдэхэ ёһотой асуудалнууд зүбшэн хэлсэгдэһэн байна. КПСС-эй обкомой гэшүүд, гэшүүндэ кандидадууд, агропромышленна комплексын хүдэлмэрилэгшэд, колхозуудай түрүүлэгшэнэр, совхозуудай, бүйлүүлгын болон эдеэ хоолой промышленностиин предприятинуудай директорнүүд, хүдөө ажахын үйлэдбэриин түрүүшүүл болон мэргэжэлтэд, КПСС-эй горко...

Кино, театрнуудта

Театр оперы и балета

Муха-Цокотуха — в 12, Шедевры классической хореографии — в 19.

Бурятский театр драмы имени Х. Намсараева

Б-М. Пурбуев. Тохёолгон — в 19-30.

Русский театр драмы

Звезды на утреннем небе — в 14, (для зрителей старше 16 лет), Диоген — в 19-30.

«Дружба»

Приключения Элли и Рару — в 9-40, Клич свободы (2 серии)— в 11-20, 16, 20-40, Полет навигатора — в 14-10, 18-50, Завтра — Приключения Элли и Рару — в 10, Люби и верь (2 серии)— в 12, 15, 18-10, 20-50.

«Родина»

До первой крови — в 10, 16, Полет навигатора — в 11-50, 13-50 (удл.), 18-10, 19-50 (удл.), 21-50.

«Прогресс»

Красный зал — Полет навигатора — в 9-30, 11-20, 13-10, 15, 17-20, 19-10, 21. Зеленый зал — Жизнь по лимиту — в 9-30, 11-10, 12-50, 14-30, 16-10, 17-50, 19-30, 21-10.

«Эрдэм»

Мультфильмы — в 9-40, 14, Чучело (2 серии) — в 11-20, Жи-...

НАШ АДРЕС: 670000, УЛАН-УДЭ ул. Каландаришвили, 23.

Телефоны редакции: редактор—2-50-96, приемная—2-54-54, зам. редактора—2-68-08, зам. редактора—2-62-62, отв. секретарь—2-50-52, секретариат—2-66-76; отделы: партийной жизни и пропаганды—2-60-91, 2-56-23; промышленности и строительства—2-61-35, агропромышленный—2-64-36, 2-63-86; советского строительства и быта—2-69-58; культуры и школ—2-60-21, 2-57-63; информации—2-34-05; переводов—2-54-93; писем и селькоров—2-67-81; корректорская—2-33-61; выпускающие—2-35-95; собственные корреспонденты: п. Баргузин—91-1-44, г. Северобайкальск—35-73, п. Хоринск—55-6-99, г. Закаменск—31-61, п. Кырен—91-9-79. п. Агинское—3-40-69. Директор издательства—2-37-32, бухгалтерия—2-33-77, вахта—2-56-62.

Газета выходит 300 раз в год. Объем 2 п. л. Индекс подписки газеты 50901.

Газета отпечатана ... канской типографией ... издата Бурятской АС... ректор 2-40-45. Н-00332. Заказ 34.